
Kazalo

Povzetek	2
1. Uvod	3
2. Hipoteza	4
3. Purizem tako in drugače	7
3.1. Purizem v teoriji	7
3.1.1. Kaj je purizem	7
3.1.2. Vzroki za pojav purizma	10
3.1.3. Dobre in slabe strani purizma	20
3.2. Pregled prisotnosti purizma v Sloveniji in slovenščini	25
3.2.1. Zgodovina	25
3.2.2. Jezikovno razsodišče	31
3.2.3. Purizem v Sloveniji danes	38
3.2.4. Povzetek	39
3.3. Purizem vs. varstvo	40
3.3.1. Varstvo	42
3.4. Tudi purizem je tujka	44
4. Imena podjetij	45
4.1. Zakon o gospodarskih družbah	45
4.2. Koliko se držimo ZOGD	50
4.2.1. Opis dejavnosti	50
4.2.2. Fantazijska sestavina	55
4.2.3. Kaj je bilo o imenih podjetij pri nas že povedano	58
4.2.4. Poskus razčlenitve imen glede na izbrane dejavnike	60
5. Varstvo jezika na primeru imen podjetij	62
5.0.1. Anketa	63
5.1. Mehanizem varstva	64
5.2. Puskus prenosa aparata	66
5.3. Kako bi PVJ delovala ob registraciji imen podjetij	68
6. Sklep	70
Literatura	71
Dodatek	73
Uporabljene in rabljane kratice	73
Zahvala	73
Vprašalnik	74

Povzetek

Zakon o gospodarskih družbah je bil napisan z namenom biti kar se da jazikovno varovalen. Zapoveduje imena podjetij v slovenskem jeziku, vendar to določilo ne pomeni tega, kar obeta. Takšna stroga prepoved pa gotovo tudi ni varovalna, temveč tipično puristična. Zakon, kakor ga razumejo pristojni organi, pa je tipično antipurističen. V nalogi poskušam odgovoriti na naslednja vprašanja: Kaj je purizem in kako dobro ga slovenščina pozna? Zakaj je prišlo do razhajanja med zakonom in razlago? Kako natančno gospodarska sodišča spoštujejo zakon, ki predpisuje obliko imen podjetij? Kako bi se dalo stanje izboljšati? Kako bi lahko zadostili varstvenim zahtevam, ki jih je skušal upoštevati že zakon?

DRUGO MALO POVZEMALO

Pred dvakrat tremi leti pomembne zakone so sprejeli.

Obvezal en naj bi podjetja, vse gospodarske súbje s kaj imetja,

V slovenščini naj bi ime imeli, kar takrat so v glavnem kleli.

Zdaj ekonomisti so potihnili in se puristi so oglasili.

Egalizirati ta imena hočejo po jeziku, poenotiti jih v tujskem miku.

Tega im zakon namreč ne predpiše, ime se skorajda lahko tudi nariše.

Ekologijo ciljam za zgled vzeti, kakšen mehanizem bi se za imena dalo imeti,

Ki angleškim imenom bi dal zeleno luč, če bi se skazalo, da slova z njimi ne bo še "fuč"

1. Uvod

Pred slabim letom smo sošolke in sošolci
na najvišji slovenski jezikoslovni šolci
na medmrežju ustanovili svetovalno telo
ŠUSS,
kjer odgovarjamo na vse, kar ma po jeziku
okus.

Kaj kmalu je bila naša nepuristična
usmeritev,
ki so jo odgovori izkazovali, obremenitev.

Kar nekaj pritožb smo dobili,
kjer so nam spraševalci pojasnjevali,
da smo napačno ime si zase izbrali,
saj nobene tujke nismo a priori zavrnili.

Češ da to ni pravo varstvo jezika,
saj nas besed novih raba preveč mika.

"Slovenščina propada, tako kot govorite vi,
in pravite, da ste srkbniki, in sram vas ni!"

Postavilo se je torej vprašanje:

Kaj je prav, ohranjati zdajšnje stanje?

Se izogibati vsaki novi stvari?

Kaj zares je to, kar nam jezik kvari?

Kje vse bi lahko jezik varovali?

Kje bi mu najmanj škode prizadejali?

En primer gotovo so tudi podjetij imena
in med njimi nekatera so tudi krasotice.

Od takih, ki se zdi, da zapele so jih ptice,
do grdob, ki bi se jih sramovala vsaka
stena,

če bi slučajno nanjo kdo grafit napisal.

Vendar kako, saj parlament je v zakon vse
zapisal?

Ker zakon zdi se fajn drugačen,
kot ga sodiščna praksa potrjuje,
z nerazumljivimi termini natlačen,
se zdi prav, da ga kdo tudi malo raziskuje.

Kar načeloma velja za celo pravo,
da drugačno je, kot delajo po uradnih
službah,

preveril bom le na zakonu o gospodarskih
družbah.

In skušal ga obrniti bom na glavo,
pogledati, kje tičijo vse težave,
zaradi katerih si nekateri razbivajo glave.

Al je purizem dober ali ne?

Kako mora bit slovenskega podjetja ime?

Za reševanje te stvari bi prevzel že znan
model,

oziroma bi preuredil neki njegov del,
da bi nastala jezikovna presoja vplivov,
ki bi ocenjevala nevarnost tujih prilivov.

2. Hipoteza

Jezikovni purizem se običajno prikazuje kot oblika varstva jezika in njegovi protagonisti ga tako tudi vidijo. Vendar bi bilo treba ta pojma razumeti drugače: purizem je treba razlikovati od varstva jezika. Nikakor namreč ne moremo že vnaprej trditi, da je purizem nekaj, kar lahko jeziku samo koristi. Naloga varstvo jezika bi morala biti iskanje najboljših rešitev pri problemih, ki nastopajo znotraj jezika, najboljših tako za jezik kot za nas, ki si jezik lastimo.

Razvoj jezika je neizogiben proces, ki sledi komunikacijskim potrebam družbe. Varstvo jezika bi morali razumeti kot prizadevanje usmeriti ta proces k ohranitvi jezikovnih kvalitiet. Varstvo jezika se največkrat kaže kot purizem v obliki prizadevanj za vzpostavitev neobstoječega in obnovitev že izginulega; torej za vzpostavitev stanja, ki očitno ni funkcionalno, saj bi drugače še obstajalo in ne izginjalo. Ali je to res napačno interpretiranje posebnosti jezika in ali so prvine, proti katerim se purizem bori, res potrebne, ni lahko odgovoriti¹. Purizem ima zato v družbi največkrat negativen predznak.

Vprašati se moramo, ali je jezikovno varstvo potrebno in kaj naj sploh varuje. Treba bi bilo ugotoviti, kakšne so resnične varstvene zahteve: kaj si po eni strani želijo govorniki slovenščine in katere so objektivne kvalitete jezika, ki bi jih morali varovati. Ali je ohranjanje slovenščine samo po sebi že lahko cilj varstva? Govorniki niso edini lastniki svojega jezika. Jeziki spadajo v kulturno, intelektualno bogastvo celotnega človeštva, torej hipotetično rečeno tudi večinska odločitev govorcev za izginotje jezika ni zadosten razlog za opustitev varstva s strani uradnih ustanov, pristojnih za načrtovanje jezika ali za usmeritev jezikovnega razvoja v izginjanje. Tudi ko poznamo splošni cilj varstva jezika, še vedno ostane vprašanje, kako naj za jezik skrbimo, na kakšen način naj ga varujemo.

Naloga jezikovnega varstva bi torej bila poiskati take mehanizme jezikovnega varstva, ki bi hkrati zagotavljali jezikovno varstvo in razvoj jezika - njegovo izpopolnjevanje v smislu prilagajanja zahtevam vsakokratne družbene komunikacije.

¹ Po eni strani lahko trdimo, da imajo tujke vedno še neki poseben pomen, ki ga domače besede ne morejo imeti. To velja za vse tiste tujke, ki imajo domače sopomenke. Vedno ko tako tujko uporabimo, hočemo povedati še nekaj več, uporabimo jo z nekim namenom. Po drugi strani bi lahko trdili, da je ta dodaten pomen prej posledica težje razumljivosti kot pa tujosti tujke. Ko z rabo tujke delujemo učeno, je to zato, ker vsi vedo, da smo se je morali naučiti, in ker je mnogi ne poznajo. Torej bi lahko isti učinek dosegli z neznano domačo besedo, seveda toliko neznano in toliko odmaknjeno od običajnih besed, da je naši sogovorniki ne bi razumeli. To pa spet postavlja vprašanje, s kakšno pravico bi tako besedo še lahko imeli za domačo?

Po Radovanoviću (1981) je to naloga jezikovnega načrtovanja. Načrtovana norma naj bi predvidevala in usmerjala evolucijo jezika - kako bi ta na najučinkovitejši način sledil splošnemu družbenemu in kulturnemu razvoju. Vendar razlike med konceptoma jezikovnega varstva in načrtovanja vseeno obstajajo, načrtovanje je širši pojem. Načeloma velja, da je vsak jezik v celoti normiran. Pri standardnem jeziku so norme kodirane po dveh principih, po principu elastičnosti in po principu stabilnosti (Mathesius, 1947). To pomeni, da se mora biti jezik sposoben upreti spremembi in biti hkrati sposoben modificiranja. Standardni jezik mora biti tudi sposoben širiti svoj repertoar, da izpolni vse socialne funkcije, ki jih mora imeti; to je kriterij polivalentnosti.

Problem jezikovnega varstva je podoben problemom, ki se pojavljajo pri varstvu okolja. Slednje je razvilo številne oblike uveljavljanja varstvenih zahtev. V zadnjem delu naloge poskušam pokazati, da bi se lahko pri iskanju najboljšega načina varstva jezika zgledovali pri že znanih in delujočih načinih varstva okolja. Temeljna značilnost teh metod je, da soočajo varstvene zahteve z razvojnimi zahtevami, pri čemer so rešitve vedno kompromis med obojimi. Kot za jezik tudi za okolje velja, da se mora biti sposobno spreminjati in hkrati paziti na svojo stabilnost.

Če je prvo vprašanje, kakšno bi bilo tako varstvo jezika, je drugo vprašanje, kje bi tako varstvo sploh bilo mogoče izvajati. Tako kot okolje pozna tudi jezik take vrste sprememb oz. dogodkov, na katere z običajnimi mehanizmi družbenega nadzora ni mogoče vplivati. Za te so nam na voljo le posredni varstveni postopki: na primer vzgoja v šoli in vzgoja preko sredstev javnega obeščanja, ki osveščajo in spreminjajo stališča, predpisani postopki ravnanja itd.

Vrsta dogodkov v jeziku pa je takih, da jih je mogoče usmerjati z mehanizmi družbenega nadzora. Mednje sodi registracija imen podjetij, saj so tudi ta del jezika. Ob prijavi imena bi se lahko sprožil še mehanizem preverjanja ustreznosti imena podjetja. Uradni postopki obstajajo tudi pri zaščiti blagovnih znamk in imen proizvodov.

Ob predpostavki, da je jezikovno varstvo kot del načrtovanja potrebno, lahko v Sloveniji, tudi zaradi dolžnosti varovanja jezikovne raznolikosti, vzamemo kot glavno smernico v jezikovni politiki države ohranitev domačega jezika. Lahko se vprašamo, ali je zakonsko določilo v Zakonu o gospodarskih družbah, ki govori, da morajo biti imena podjetij v slovenskem jeziku, res usmerjeno v uresničevanje te politike. Vprašanje je seveda, ali to, da morajo biti imena podjetij slovenska, slovenščini res koristi in jo varuje. Tak strog puristični pristop že zaradi svoje strogosti gotovo ni

najboljša možnost. Restriktivni predpisi vodijo v protizakonitost, ker preveč utesnijo potrebe, ki jim jezik služi. Poiskati bi morali drugačen pristop, ki bi upošteval različne interese v družbi. Presoja vplivov na okolje je orodje, ki se je razvilo pri varstvu okolja in ki bi ga lahko uporabili tudi pri jezikovnem varstvu. Ta mehanizem varovanja obstaja že dolgo, treba ga je le še prenesti na področje jezikovnega varstva. Med varstvom okolja in varstvom jezika je treba potegniti vzporednice, ugotoviti podobnosti in razlike ter temu primerno preoblikovati obstoječi mehanizem.

Namen naloge je proučiti, kako deluje mehanizem nadzora pri registraciji imen podjetij, ter predstaviti, kaj Zakon o gospodarskih družbah določa, kaj se zdi, da določa, in kako ga upoštevamo.

3. Purizem tako in drugače

3.1. Purizem v teoriji

3.1.1. Kaj je purizem

Domala vsak raziskovalec, ki se ukvarja s purizmom, ga opredeljuje malce drugače. Vse opredelitve so naravnane v isto smer, a na purizem gledajo z različnih gledišč. Opredelitve se razlikujejo med seboj predvsem glede na to, kako široko so raziskovalci razumeli purizem in kaj vse so vanj vključili v svoji analizi. Annamalai (1989) je purizem opisal s stališča virov bogatitve jezika. Jezik se neprestano bogati - leksikalno razvija - in sprejema nove besede. Viri teh novih besed pa so lahko različni, med njimi purizem zapira tuje ter odpira domače. Thomas (1991) je kot puristične opredelil večje število jezikovnopolitičnih procesov in usmeritev. Na kratko definira purizem kot razmerje do jezika, ki označuje določene prvine kot čiste - zaželene - in druge kot nečiste - nezaželene. Purizem oblikuje predpostavke o sprejemljivosti določene skupine jezikovnih enot na podlagi njihovega izvora. Tako ima po Thomasu purizem več usmeritev glede na izvor jezikovnih enot, ki jim določa sprejemljivost:

1. Lahko je naperjen proti izposojenkam in kalkom iz določenega jezika, jezik zapre pred zunanjimi vplivi, tak purizem je ksenofobični² ali tujeplašni.
2. Arhaizirajoči ali starinilni purizem nastopi proti sodobnim elementom in jezik usmeri k neki starejši stopnji v njegovem razvoju.
3. Lahko tudi ravno nasprotno poskuša izriniti starejše elemente v prid novih reformiranih; tak je reformistični ali prenavljalni purizem.
4. Etnografski ali narodopisni puristi raje ostajajo zvesti jeziku ljudstva.
5. Elitistični ali odlikovalni purizmi se držijo jezika neke elite.
6. Obstaja pa tudi puristična reakcija na puristične intervencije - antipurizem ali protipurizem.

Vse te usmeritve pa se lahko med seboj še različno združujejo, le redko je v določenem purističnem delovanju prisotna le ena izmed njih. Thomas s kombiniranjem zgoraj naštetih usmeritev razlikuje 17 vrst purizma.

Neustupný (1989) razlikuje tri oblike purizma. Purizem je lahko dejaven v samem jezikovnem sporazumevanju. Purizem v govoru (angl. *discourse purism*) je popravljanje jezika med samo rabo jezika z namenom odstranitve določenih neželenih delov jezika. Purizem se lahko nanaša na to, kar ljudje govorijo o

določenih jezikovnih procesih, torej to, za kar purist pravi, da bi bilo treba spremeniti. Ni nujno, da se jezikovna dejavnost puristov (kako govorijo) ujema z njihovimi metajezikovnimi izreki (to, kar povedo). Govor o purizmu (angl. *puristic idiom*) je način govora o taki vrsti popravljanja jezika. Kaj naj bi procesi popravljanja vsebovali, o katerih govori puristični idiom, se med preučevanimi skupnostmi razlikuje. Tretji tip purizma je sistem predstav o jeziku z določenimi političnimi cilji. Ideološki purizem (angl. *ideological purism*) je treba ločiti od govora o purizmu, saj ljudje ne povedo nujno vsega, kar mislijo.

Po Henningsenovem mnenju se da najti vzporednice med novodobnim purizmom v jeziku in literaturi in prakso radikalnega izključevanja v tretjem rajhu, vsaj kar se tiče načina mišljenja.

Purist ve, kaj je najboljše za jezik. Znanje, katerega lastništvo mu mnogi oporekajo, uporabi za postavljanje sodb, kateri elementi upravičeno spadajo v jezik in kateri ne. Na splošno ima purist dualističen pogled na jezik, razlikuje zaželene in nezaželene prvine. Čuti se sposobnega prepoznati te prvine v jeziku in za dobro jezika se trudi nezaželene prvine odstraniti. Obstaja več vrst puristov. So taki, ki bi jezik radi gojili, taki, ki bi ga radi obrusili, očistili, pozdravili, spet taki, ki le izpolnjujejo božjo voljo, in drugi, ki jih zanimajo le genetske povezave med jeziki. Vsi ti različni puristi se razlikujejo tudi po pojmovanju čistosti in pravilnosti. Razlikujejo se tako po ključu za določanje čistosti kot po lestvici čistosti, ki jo uporabljajo za ocenjevanje posameznih besed oziroma jezikovnih prvin. Nekateri namreč poznajo večstopenjsko lestvico čistosti, ne le dvostopenjsko čisto / nečisto. Zato bi težko definirali pojem čistosti.

Večina raziskovalcev vidi purizem le v spreminjanju tujih besed v domače in torej v odporu do tujcev. Pri takem gledanju se pojavi težava. Navadno imamo različna stališča do različnih tujcev. Eni se nam zdijo v redu, drugih ne maramo. Purizem pa prepogosto ne mara nikakršnih tujk, niti tistih iz prijateljskih držav ne. Seveda se tudi pri tem problemu mnenja delijo. Bolj smiselno je na purizem gledati kot na vsako absolutno in dokončno postavljanje meril s strani samooklicanih strokovnjakov, ki celotne skupine jezikovnih prvin označijo kot neprimerne.

Kot vidimo, purizem večina raziskovalcev razume kot dejanje ali govor o dejanju, ki navadno določene prvine označi kot neprimerne in zato nezaželene ter jih skuša zamenjati s po vnaprej izdelanih merilih primernejšimi. Merila, ki določajo primernost, pa so vedno osnovana na nepreverljivih verovanjih o tem, kaj jeziku škodi in kaj

² Izrazi so le v slovenščino prestavljeni angleški termini, ki jih v svoji analizi uporablja Thomas (1991). Slovenski izrazi so povzeti po Kalin-Golob (1995), vendar jih zaradi lastne ocene o le delni ustreznosti večinoma ne bom uporabljal.

koristi. Puristi se ne vprašajo, ali je neka konkretna stvar v konkretni rabi, naj si bo to tujka, nedomač skladišni vzorec ali ime podjetja v tujem jeziku, za jezik dobra ali ne, temveč imajo do vseh nedomačih prvin oziroma vseh prvin določenega izvora enako odklonilno stališče, stališče, ki je nesprejemljivo ali vsaj neprilagodljivo na konkretne situacije in ki ne temelji na znanstvenih dognanjih, izkustvih ali logičnih sklepih.

Poudariti je treba tudi, da je vprašanje purizma in varstva vprašanje jezikovnega načrtovanja, pri katerem moramo na jezik gledati kot na lastnino skupnosti. Torej moramo, ko govorimo, da je nekaj za jezik dobro ali slabo, vedno imeti v mislih jezikovno skupnost, ki si ta jezik lasti, njene interese in njeno dobro. Upoštevati moramo tako tiste interese, ki so vezani neposredno na jezik, kot druge, vezane na skupnost, politične, gospodarske in kulturne. Zaradi enostavnosti bo še naprej govor le o škodovanju ali koristenju jeziku, pri čemer pa bodo mišljene zgoraj omenjene stvari, razen ko to ne bo posebej omenjeno.

3.1.2. Vzroki za pojav purizma

Na podlagi različnih pogledov na obseg purizma se med raziskovalci razlikujejo tudi ugotovitve o razlogih za purizem.

Vzroke za pojav purizma raziskovalci pogosto iščejo in vidijo le v družbenih dejavnikih. Annamalaiu (1989) pomeni purizem jezikovno manifestacijo družbenega dejanja zavračanja nadvlade in vzpostavitve lastne identitete. Pojavil naj bi se pri nekaterih družbenih konfliktih in je indikator spremembe v strukturi družbenega nadzora. Norma, ki se je izvajalci purizma držijo, je, da se sme uporabljati le domača jezikovna sredstva, ne glede na sporazumevanjske posledice. Ker je purizem simbolno dejanje, saj le simbolizira spreminjanje družbene moči, se ukvarja le z vidnimi deli jezika, predvsem z besediščem.

Samo družbene motivacije ima purizem tudi po Shapirovem mnenju (1989). Purizem naj bi imel skupnostni pomen. Določene člane identificira znotraj iste jezikovno-družbene kaste, ostale pa izloči iz te združbe. Po tradicionalnem razmišljanju o jeziku ima jezikovni purizem politični pomen le do mere, do katere so tisti s prepoznavnimi političnimi stališči vanj vpleteni. Če pa pogledamo na političnost govora (diskurza), se politična dimenzija jezikovnega purizma kaže v dajanju prednosti različnim jezikovnim sredstvom, ki jim je dovoljeno priti v jezik.

V družbi obstaja heteroglosija, pravi Bakhtin (1981)³. Med silami, ki delujejo na področju leksikona, razlikuje centripetalne (sredotežne) sile, ki hočejo poenotiti besednoideološki svet, in v nasprotno smer delujoče centrifugalne (sredobežne) sile. Jezik je v vseh okoljih razdeljen, ne le na dialekte, temveč tudi na jezike družbenih skupin (žargone, sleng ...). V purizmu se po Shapirjevem mnenju brez težav prepozna centripetalne tendence. Že želja po poenotenju jezika je politična poteza, saj zanika različne oblike razlik in drugačnosti in jim vzame legitimnost. Vsaka poteza, ki spreminja jezik s centraliziranjem ali decentraliziranjem, spreminja odnose jaz - ostali (angl. self-other) in s tem tudi identitete, ki vsebujejo in določajo razmerja moči in avtoritete.

Purizem je ponavadi sicer res posledica nekih zunajjezikovnih faktorjev, ki hočejo z odmikanjem jezika od drugega jezika utrditi narodno zavest in nasprotovanje tistemu drugemu narodu, katerega besedam se izmikajo in jih zamenjujejo, a je lahko tudi bolj znotrajjezikovni pojav. Po Jernuddu (1989) so razlogi zanj lahko zunaj- ali znotrajjezikovni. Vendar je od strukturalnih pomislekov, torej znotrajjezikovnih

³ O tem poroča Shapir 1989.

razlogov, pomembnejše stališče, ki ga imajo govorci do domačih in nedomačih jezikovnih prvin, tako materialnih (besede) kot modelnih (besedotvorne in skladijske formule), če uporabim Jernuddove izraze. To stališče je odvisno od sociokulturnih, političnih in zgodovinskih dejavnikov, ki so vsi zunajjezikovni.

Nekateri purizmi imajo odkrito ideološko ozadje, drugi pa so lahko nezavedni ali nepraktični. Ideološko ozadje je lahko ekonomske narave, npr. obramba trgov, lahko je politične, npr. boj za neodvisnost, ali kulturne narave. Jakobson (1932)⁴ je menil, da je imel češki purizem 30-ih za ideološko osnovo splošno sovraštvo do moderne družbe.

Neustupný (1989), ki razlikuje tri že omenjene vrste purizmov, je motivacijo za obstoj purizma v govoru (angl. discourse purism) našel tudi znotraj jezika samega.

Puristična dejanja razdela v tri korake. Vse se začne z odklonom od norme, ki mora biti seveda opažen. Kršitve norme morajo (če hočemo dobiti puristično dejanje) nato v konkretnem pogovoru biti ocenjene kot neprimerne, neprimernosti pa morajo voditi v popravljalne prilagoditve. Ugotoviti se da več virov negativnega ocenjevanja govora in purističnih popravljalnih dejanj, ki delujejo kot motivacije purizma. Neustupný jih našteje šest. Poglejmo si jih malo поблиže, od znotrajjezikovnih proti vse bolj zunajjezikovnim.

a) *Strukturna neskladnost* Prvine (angl. features), ki niso v skladu s splošno, za določen jezik že obstoječo strategijo, so negativno ocenjene. Zdi se, da v nekaterih jezikih slovnične strategije podpirajo sposojanje, medtem ko v drugih podpirajo tvorjenje novih domačih besed. Če je res tako, potem bi imeli nekateri tipi purističnega popravljanja svojo motivacijo, strategijo, navzočo že v slovnični strukturi jezika. V to je bil prepričan Skalička, tipolog praške jezikoslovne šole. Trdil je, da izolativni jeziki, npr. angleščina ali francoščina, z lahkoto sprejemajo tuje besede, saj pri njih besedotvorje z derivacijskimi priponami in sestavljanje ni tako bogato. Nasprotno naj bi aglutinativni in inflektivni jeziki, npr. madžarščina, češčina, tudi slovenščina, težje sprejemali tujke, saj je sufiksacija lažje izvedljiva z domačimi elementi. Polisintetični jeziki, npr. nemščina ali moderna kitajščina, imajo raje zloženske (angl. compound) iz domačih morfemov. V osnovi ideja s slovničnimi tipi drži, francoščina in angleščina imata res precej izposojenk. Vendar ima francoščina za razliko od angleščine vplivno metalingvistično politiko, naperjeno proti tujkam. Poljščina in ruščina pa imata svoji inflektivnosti navkljub veliko izposojenk. Ta strukturna nesposobnost sicer vpliva na odstranitev tujk, vendar to ni edini odločilni

⁴ O tem poroča Neustupný, 1989.

dejavnik. Ponavadi se to zgodi brez metalingvistične pozornosti govorcev in brez vmešavanja kake sociopolitične ideologije, zaradi česar zares lahko govorimo o tem kot o znotrajjezikovni motivaciji.

b) *Pomanjkanje stabilnosti* jezikovnih sredstev v zgodnji moderni dobi jezika. Mnogi popravki, ki veljajo za puristične, so potrditve večinske rabe nad infiltrirajočo se tujo prvino. Da je kot neprimerna označena tuja prvina, je tu stvar rabe, ne jezikovne politike. Prvina je odstranjena, ker se ne sklada z rabo, in ne zaradi svoje tujosti. Taki popravki so potrebni, če hoče jezik prevzeti funkcijo modernega knjižnega jezika.

c) *Komunikacijska neučinkovitost* Prvine jezika, ki so v skupnosti neenako razporejene, omejene na govorce s posebno izobrazbo, so lahko ocenjene negativno, saj zmanjšujejo učinkovitost sporazumevanja. Standardno poljščino, ruščino, angleščino so razvili v glavnem pripadniki zgornjega družbenega razreda oziroma intelektualci, ki so izvirali pretežno iz zgornjega družbenega razreda. Standardna nemščina in češčina naj bi se lažje povezali z nižjim srednjim razredom, kar naj bi vplivalo na zavračanje tujk v nemščini in češčini. Še vedno pa to ne more biti edini razlog, saj ne velja za madžarščino. Potreba po enakem dostopu lahko obstaja zaradi družbenih pravic posameznika ali zaradi koristi pri ekonomskem ali družbenem razvoju. Ta vir negativnih ocen večinoma deluje brez spremljajoče metalingvistične teorije in se ponavadi ne pojavlja v idiomu jezikovnega purizma (govoru o purizmu).

d) *Zgodovinska nečistost* Nestrinjanje z neko starejšo obliko je lahko povsem naraven in samodejen proces. Navadno se ocena neprimernosti jezika zaradi zgodovinskih razlik začne v govoru o purizmu (angl. puristic idiom), taka ocena ima močan simbolni pomen in kaže povezave z racionalistično ideologijo.

e) *Tujška odvisnost* Na odvisnost kažejo prvine jezika, ta odvisnost oz. povezanost pa je lahko nezaželena. To je podlaga najpogosteje opažene oblike purizma. Negativna ocena ni posledica neskladja tuje oblike z značajem jezika ali ker bi tuja oblika škodila stabilnosti jezika niti zaradi nepoznavanja oblike med delom prebivalstva, temveč le zato, ker je prvina tuja. Začne se kot ideološki purizem, prenese se na idiom in šele potem začne delovati v diskurzu. Ponavadi je izgon tujk omejen le na en tuji jezik.

f) *Potreba po distinktivnosti* Čeprav je podoben prejšnjemu viru, se ta vir razlikuje od njega. Misel, ki ji govorci tu sledijo, je: če je jezik drugačen, naj ima drugačna tudi sredstva izražanja. Take smeri razvoja je zaznati predvsem pri nekaterih manjših slovanskih jezikih, npr. pri slovaščini, na katere močno vplivajo močnejši jeziki.

Našteti vzroki purizma bi prav lahko delovali tudi na govor o purizmu. Še posebej to velja za vzroke b), d), e) in f). Ti so bolj zavestni od preostalih dveh. Tudi po tem se namreč razlikujeta purizem v govoru in govor o purizmu. Prvi se lahko sproži tudi povsem nezavedno, medtem ko takrat, ko o nečem govorimo, vemo, kaj povemo.

Zelo obširno se je tega vprašanja lotil tudi Thomas (1991). Teoretične osnove purizma lahko po Thomasu iščemo le v teoriji, ki preučuje jezik z vidika jezikovne skupnosti, saj v razumevanju jezika kot lastnine govorne skupnosti najdemo glavne vzroke za obstoj purizma. Thomas se je za razlago teoretskih podlag naslonil na Fratiška Daneša (1968, 1982, 1987)⁵. Razlikuje dve glavni usmeritvi utemeljevanja purizma. Racionalna poudarja uporabno stran jezika in ovrednoti jezikovna sredstva glede na merila funkcijske primernosti, učinkovitosti, ekonomičnosti in povezovalnih sil skupnostnih norm. Neracionalna usmeritev se kaže v stališču, ki je motivirano z nacionalnimi in estetskimi dejavniki.

Neracionalna usmeritev združuje naslednje motivacije:

Estetski pomisleki Čistost kot estetska lastnost je tesno povezana s pojmi, kot so enost, celovitost, pravilnost ... Vendar obstaja estetski princip, ki premaga vse ostale, in ta je nacionalizem. Nacionalna estetika je osnovana na predpostavki, ki jo je prvi izrekel von Humboldt, da je domači jezik ne nujno boljši in lepši od ostalih, zato pa edinstven in nezamenljiv.

Socialni faktorji V purizmu sta prisotna predvsem dva sociokulturna dejavnika: standardizacija, želja po ohranitvi tega, kar je dobrega iz preteklosti, in živost, potreba po odstranitvi neželenih prvin in oživitve izražanjških sposobnosti jezika. Stopnja, do katere se ti dve stvari razvijata, vpliva na obliko purizma. Purizem se ukvarja z omejevanjem in določanjem leksikalnih izbir s hvaljenjem enih besed in zavračanjem drugih. Dve lastnosti besed, ki vplivata na izbiro, sta povezani s purizmom: ustaljenost (puristi se izogibajo zamenjavi že dobro poznanih in sprejetih besed), in ustreznost (angl. goodness) - na to vplivajo morebitni jezikovni tabuji, posameznikove preference in ocena primernosti besede v določenem kontekstu; beseda je lahko predmet purističnega pregona le v določenem stilu in določenem socialnem okolju.

Vloga narodne zavesti Ta je za razvoj purizma tako pomembna, da se je večkrat mislilo, da je purizem le stranski produkt nacionalizma (Layman). Po mnenju nacionalistov lahko le nacionalni jezik dobro deluje kot simbol samoidentifikacije z narodovo kulturo, ki je tako kot jezik edinstvena in nezamenjliva. Purizem je lahko

motiviran z iskanjem narodove identitete ali s potrebo po njeni ohranitvi. Norvežan Aasen je imel za svojo narodno dolžnost predati naslednikom jezik, ki omogoča samoizražanje naroda (angl. self-expression). Purizem se usmerja na elemente jezika, ki predstavljajo grožnjo identiteti jezika in identiteti kulture, za katero je jezik tako manifestacija kot simbol. Prav nič čudnega ni, da so tarče puristične aktivnosti tiste kulture, ki pomenijo grožnjo nacionalni kulturi. S tem v zvezi je Einar Haugen (1976) dejal, da je bolj od ohranjanja strukture jezika sposojevalca pri purizmu pomemben občutek ponosa, ki izvira iz tega, da nekaj naredimo sami (angl. "doing it yourself").

Psihološki impulzi Puristi sami navajajo dve vrsti razlag za njihov odnos do jezika. Prvi je potreba po razumljivosti in drugi potreba po ohranitvi jezika kot dela domače kulture in zavarovanju pred zunanjimi grožnjami ali notranjim razpadom. Prvi vsaj na prvi pogled ponudi racionalno opravičilo puristovega početja. Drugi pa je osnovan na dihotomnem pogledu na svet, ki se deli na mi - oni (oni = oni + vse, kar oni imajo). Možnih je več pristopov k razumevanju razmerja mi - oni: 1) oni so boljši, 2) oni so slabši, 3) oni so nam enaki, 4) zanje mi je vseeno. Pristopa 3) in 4) sta povsem nepuristična in za to razpravo nezanimiva. Pristop 1) vodi k zavračanju lastne kulture, 2), njegova antiteza, vodi k purizmu. Purizem ni usmerjen toliko proti drugi kulturi sami kolikor proti rabi elementov tuje kulture s strani nekoga, ki pripada naši skupini. Grožnja nacionalnemu jeziku z elementi iz zunanjega vira je skoraj vedno osnovana na strahu pred tujo nadvlado, najprej jezikovno, kasneje pa tudi kulturno, politično ali versko (religijsko). Primanjkljaj take grožnje pojasni, zakaj purizem nikoli ni imel vidne vloge v angleščini, četudi so prominentneži trdili, da ima angleščina preveč tujk.

Vsako tolmačenje purizma bi po Thomasu moralo poskusiti - vsem očitnim težavam navkljub - razlikovati med purizmom, ki ga motivira zdrava skrb za jezikovo dobro (angl. language's well-being) in njegovo prihodnjo vitalnost, torej purizmom z racionalno usmerjeno motivacijo, in purizmom, ki izvira iz morbidnega strahu o sposobnosti preživetja jezika.

Motivacije racionalne usmeritve so:

Razumljivostni argument Nekateri puristi trdijo, da bi se morali prvinam jezika, ki niso znane širokim množicam, izogibati, ker motijo razumljivost. Večanje razumljivosti je bilo motiv precej purizmov, npr. pri urdu, bolgarščini, novi norveščini (nynorsk). Razumljivostni argument se večkrat uporabi pri tvorbi besed. Domače tvorjenke se zdijo puristom bolj razumljive kot tuje. Nadalje naj bi etimološka povezanost pri tvorbi

⁵ Od tu do preklica so vse navedbe po Thomas 1991.

besed vodila k jasnosti in logičnosti. Podobnega mnenja je bil tudi Barnes, ko je hotel očistiti angleščino. Zanj je imela stvar še pedagoško dimenzijo: tvorjenkam iz angleških besed lahko namreč določimo pomen, če poznamo angleške korene, grške in latinske korene pa se moramo najprej naučiti. Ostreje je nastopil recimo Gerdener (1986). Trdil je, da bi zamenjava tujih besed z norveškimi pripomogla k demokratizaciji jezika, ker se jezika ne bi več dalo tako lahko zlorabiti kot sredstvo za uveljavljanje avtoritete. Podobno je trdil tudi Dmitri Panin, ruski disident. Nerazumljivost tujih besed v ruščini bi lahko vodila k manipuliranju z jezikom. V nacistični nemščini so imeli tujke radi, ker so jih zaradi njihove nejasnosti lahko uporabljali kot evfemizme. Argument razumljivosti je pomemben v etnografskem ali populističnem purizmu. Vendar je želja po večji razumljivosti le krinka za motivacijo, osnovano na želji po narodni solidarnosti, z odstranitvijo vseh ovir na poti do družbene enotnosti (angl. social unity). Da gre res za nacionalizem, se da razbrati, če raztegnemo pojem razumljivosti preko narodnih meja. Če bi se trudili biti razumljeni še med sosedi, bi to bil panslavizem. Ko pa se trudimo biti razumljeni le Slovencem, nas vodijo narodna čustva. Problem nerazumevanja se po drugi strani da rešiti tudi drugače: s kampanjo v podporo učenju pomena in rabe tujk. Tu je uspeh odvisen od stopnje razvitosti šolske infrastrukture, celotnega šolskega sistema. Torej je purizem učinkovita metoda v družbah, ki nimajo dobro razvitega šolstva. Ko pa ga imamo, je vprašanje, koliko je še učinkovit. Dejstvo je, da ostaja ta razumljivostni argument osnovan na nedokazani hipotezi, da je težje razumeti besede, če njihov pomen ni izpeljiv iz njihove besedotvorne zgradbe.

Sociolingvistični kriteriji Vsak jezik ima dve družbeni funkciji: da omogoči komunikacijo članom skupine, to je solidarnostno funkcijo, in da onemogoči komunikacijo nečlanom, to je ločevalno funkcijo. Jezik, še posebej to velja za standardno varianto, pa mora imeti v očeh govorcev tudi določen prestiž.

Solidarnost Na tem je osnovan argument razumljivosti. Domače besede naj bi v nasprotju s tujimi govorno skupnost zbliževale. To stališče je značilno za demokratizirajoč purizem. Tudi konservativni purizem je vezan na solidarnostno funkcijo, saj ga vodi ideja, da mora govorna skupnost ohraniti maksimalno solidarnost z govorci takega jezika, kakršen je predstavljen v korpusu njegove literarne tradicije. Solidarnost lahko deluje tudi znotraj skupine jezikov, ki jih vežejo genetske vezi. Mednarodne solidarnosti so dejavniki pannacionalnega purizma.

Ločevalna funkcija Purizem napaja skrb za dobrobit jezika, ki jo spodbuja strah pred sprva jezikovno, potem pa tudi kulturno, politično in versko (religijsko) nadvlado. Eden od ciljev nacionalno motivirane puristične estetike je narediti jezik različen od

vseh ostalih jezikov in ga od njih oddaljiti. Gerdener (1986) je zapisal, da se mora standardna nova norveščina (nynorsk) kar se da razlikovati od danščine, da s tem dokaže svojo pravico do statusa samostojnega jezika. Razlog za nastanek purističnih prizadevanj je pogosto strah, da bi domači jezik izgubil svojo identiteto zaradi tujih vplivov (Gerdener, 1986).

Prestiž Prisotnost tujih besed v jeziku lahko povzroči posmeh in zasmehovanje. Purizem je neposreden odgovor na zmanjšan prestiž jezika zaradi številnih tujk. Dostal pravi, da vpeljava tujih besed omalovažuje lasten literarni jezik in ošibi njegov položaj v primerjavi s sosednjimi jeziki. Haugen (1976) razlaga, da je v islandščini puristična politika jez pred tujimi vplivi, ki bi lahko ogrozili avtonomijo jezika. Vendar niso le tuji vplivi tisti, ki predstavljajo grožnjo jeziku, temveč tudi, vsaj z gledišča elitistov, vpeljava nestandardnih prvin. Purizem torej služi ne le kot protiukrep za izgubo avtonomije in identitete, ampak tudi kot ohranjevalec prestiža. Ko jezik izgubi prestiž, se rado zgodi, da njegove družbenosporazumevalne funkcije prevzame prestižnejši jezik. Proces poteka približno tako: neki jezik, ki je prestižen, se razvija in pridobi kopico neologizmov, izposojenk in prevzetih skladenjskih obrazcev. To mu vse zmanjša prestiž, ker se je odmaknil od tiste norme, ki je bila in še vedno je prestižna. Nato nastopi purifikacija, s katero se lahko jeziku povrne prestiž, ki da inteligenci opravičilo, da se obrne nazaj k domačemu jeziku in s tem izniči grožnjo izumrtje jezika. Če se to dogaja jezikom z bogato pisno tradicijo, kakršno ima češčina, kako hitro se zgodi šele jeziku, ki status pisnega jezika šele pridobiva ali je popolnoma prenovljen. Primer takega jezika je jidiš, ki je moral tekMOVATI za prestiž z ruščino, nemščino, aramejščino in hebrejščino. Puristi bi rekli: "Kakšen smisel ima kodificirati nov jezik, nov v pisni obliki, če je njegov leksikalno-semantični repertoar skoraj v celoti prevzet iz tujih virov?"

Pomemben dejavnik pri oblikovanju stališč do prvin iz določenega jezika je prestiž njihovega vira, to je prestiž jezika dajalca v očeh govorcev jezika sposojevalca. Kakršnakoli sprememba tega prestiža povzroči spremembo odprtosti oz. zaprtje tega vira bogatitve. Zmanjšanje prestiža je lahko posledica znotrajjezikovnih dejavnikov ali zunajjezikovnih asociacij. Gardner in Lambert (1972) pravita, da so stališča do jezika stališča do njegovih govorcev. Kakorkoli že, nadaljevanje sprejemanja prvin iz jezika, ki je izgubil prestiž v očeh sposojevalcev, ne more prispevati k dvigu prestiža jezika sprejemnika. Nesprejemljivi elementi zmanjšujejo prestiž, sprejemljivi ga večajo. Ta prestiž se ohranja z elastičnostjo, stabilnostjo in polivalenco.

Strukturni argumenti Fonološke in morfološke strukture jezikov se med seboj precej razlikujejo. Vsak prenos besede iz enega jezika v drug jezik zahteva neko stopnjo

prilagoditve, včasih trivialno, včasih radikalno. Tudi težave prilagoditve tujih besed lahko purizmu priskrbijo racionalno podlago, vsaj nekateri primeri to dokazujejo. Kramer (1982) recimo italijanski odpor do tujih prvin in močno italianizacijo teh ne pripisuje nacionalnemu šovinizmu. Oboje, razloži, je rezultat morfoloških zahtev, ki naredijo tuje elemente v italijanščini za rabo preokorne. V madžarščini princip vokalne harmonije in druge fonološke zahteve lahko povzročijo, da je izposojenka popačena do nerazpoznavnosti, npr. frühstück => fölöstököm. Podobno je v finščini. Hakulinen (1961) pravi, da je finščina brez izposojenk prav zaradi svojega fonološkega sistema. Pravi, da bi se latinska beseda 'structura' v finščini glasila '*ruhtuuri'. Pomen bi bil nejasen, etimološka povezanost pa izgubljena. V takih okoliščinah sposojanje ne bi služilo nobenemu namenu in za jezik bi bilo bolje, če bi imel domače skovanke. V nekaterih jezikih težave s prilagoditvijo vodijo v izločenje tujih besed iz fonološkega in morfološkega sistema jezika sposojevalca, gre za besede, ki vsebujejo glasove, ki jih v sistemu ni ali pa so obrobni. Te besede so zaznamovane in so izven glavnega sistema, v podsistemu tujih besed. V preteklosti so stiki strukturno različnih jezikov povzročali obsežna sposojanja. Nikakršnih podatkov ni, ki bi kazali na to, da strukturne razlike vplivajo na obseg besed, ki so jih jeziki sprejeli v svoj sistem. Zdi se torej, da izogibanje besedam, ki kažejo težave prilagoditve, temelji predvsem na estetskih vrednotah. Strukturna vprašanja so v najboljšem primeru drugotna in so v določenih primerih le malo več kot realizacije stališč, motiviranih z drugimi dejavniki.

Razumljivost in strukturni argumenti ne morejo biti primarni razumski vzroki purizma. Oboji so namreč bodisi drugotne manifestacije bodisi racionalizacije estetsko ali nacionalno motiviranih stališč.

Purizma se ne da razložiti le z razumskimi motivacijami, ker je le eden od možnih odgovorov na tri funkcionalne kriterije. Brez težav namreč najdemo purizme, na katere so vplivale izključno nerazumske motivacije. Fichte je zapisal: "Nemščina mora biti očiščena, ker se s čistostjo jezika veča možnost za samozavedanje naroda in povečanje njegove svobode". Nerazumske purizme povezujejo njihov idealizem, njihova pragmatična narava in naslanjanje na vrednostne sodbe, ki nimajo nobene jezikovne osnove.

Purizem obvadujejo v večji meri neracionalni dejavniki. Obe glavni težnji purizma, nasprotovanje tujemu in željo ohraniti jezik v nespremenjeni tradicionalni obliki, je mogoče razumeti kot čustveno in tradicionalno stališče do jezika. Posledica neracionalno osnovanega purizma je netolerantnost in zaprtost pred nekaterimi jezikovnimi prvinami, s tem pa omejitev izbire v jezikovni raznolikosti.

Običajno se puristi usmerijo le proti enemu jeziku, tako razlaga tudi Weinstein (1989). Pravi, da absolutnega purizma ni, vedno je le purizem naperjen proti tekmujočemu jeziku; katalonščina nasprotuje le kastilščini, ne pa tudi npr. angleščini. Povsem drugače je obseg purizma predstavil Anamalai (1989, 227): "Četudi bi obstajal le en dominantni jezik, so puristična prizadevanja uperjena proti vsem jezikom v stiku s purističnim jezikom, saj s tem zagotovijo razlog za enotno jezikovno ideologijo". Anamalajjevo trditev bi lahko zavrnilo, če upoštevamo zgodovino slovenskega purizma. Kot bo predstavljeno v poglavju 3.2., je bil v slovenščini dolgo prisoten purizem, ki je nemške izposojenke zamenjeval s hrvaškimi, srbskimi, ruskimi in češkimi besedami. Po drugi strani se proces ni nikoli obrnil, da bi namreč hrvaške izposojenke zamenjevali z nemškimi. Lahko bi torej govorili o nekakšnem kopičenju purizmov: ko purizmi enkrat nastopijo proti nekemu jeziku, ne izginejo več, temveč se le še dopolnjujejo s preganjanjem dodatnih neželenih virov jezikovnih sredstev. Na koncu to pripelje ravno do Anamalajjevega absolutnega purizma; razmere so za njegovo pojavitev z vse večjim svetovnim zблиževanjem in povezovanjem ter naraščujočim medsebojnim vplivom ravno pravnje.

Thomas sicer pravi, da je to le ena vrsta purizma in da obstaja tudi taka, ki bolj kot na izgon tujih besed pazi na uveljavitev domačih. Po tem se razlikuje ksenofobični purizem od etnografskega purizma.

Dandanes so vsi jeziki v stiku z vsemi ostalimi jeziki in vsi lahko vplivajo na druge. Kaj ni to zadosten razlog, da rečemo, da se danes tudi vsi jeziki medsebojno ogrožajo in da če danes purizem že obstaja (sicer zaradi asociacij purizma z nestrpnostjo ni ravno popularen) je gotovo usmerjen proti vsem jezikom, da je torej absoluten? Odločilno je razmerje moči med jezikom prejemnikom in jezikom dajalcem. To tezo potrjuje tudi dejstvo, da se stikom in medsebojnim vplivom navkljub jeziki ne čutijo ogrožene s strani vseh ostalih jezikov, temveč predvsem s strani angleščine. Pri Francozih se opazi takšno selektivno zapiranje: ne nasprotujejo nemščini in sprejemanju iz nižjih plasti, vse dokler je zagotovljena francoska nadvlada. Po Wexlerjevem (1974)⁶ mnenju so ravno te nekonsistentnosti dokaz nelingvističnih motivacij za puristična gibanja. Nemščina francoščino manj ogroža kot angleščina, ker Nemčija ne more ogroziti Francije ne kulturno ne politično, saj obe odlično sodelujeta v medsebojno korist. Tudi wolof je manj nevaren od angleščine, saj je Senegal odvisen od Francije, Senegalci pa so spoznali, da je francoščina pomembnejša od njihovega maternega jezika. Zaradi želje ZDA po politični dominaciji nad Francijo, zaradi ekonomskega rivalstva med Francijo, Britanijo in ZDA

v Afriki, na Bližnjem vzhodu in v Aziji in zaradi nenavadne privlačnosti ameriške kulture predstavlja angleščina za francoščino veliko grožnjo. Za Francoze je njihov jezik neločljiv od identitete, njihovega občutka samostojnosti, ki ga morajo braniti, v to verjamejo od poraza leta 1940 dalje. Za Francoze in vse ostale so se pojavile tudi že nove nevarnosti. Pri znanstvenih raziskovanjih naj bi angleščina pospešeno zamenjevala francoščino tudi v Franciji (Weinstein 1989, 54).

Problem zamenjevanja enega jezika z drugim je seveda drugačen od domnevne nevarnosti, ki spodbudi purizem. Vendar je strah, ki spremlja oba pojava, povsem primerljiv.

⁶ Povzeto po Weinstein 1989.

2.1.3. Dobre in slabe strani purizma

Purizem po mnenju nekaterih raziskovalcev, predvsem pa po mnenju puristov, opravlja naslednje funkcije: večanje razumljivosti, skrb za prestiž jezika, večanje solidarnosti govorcev ter utrjevanje narodove identitete in samozavesti posameznikov.

Verjetno je purizem najučinkovitejši pri ustvarjanju in vzdrževanju stabilnosti in prestiža jezika. Ti dve lastnosti sta po Mathesiusu (1932) lastni vsakemu standardnemu jeziku, poleg prožnosti in polivalentnosti. Omenjene štiri lastnosti je treba vzdrževati ali vzpostavljati z jezikovnim načrtovanjem oziroma kultiviranjem jezika. Standardni jezik je namreč kot lastnina skupnosti umetna tvorba, ki ne nastane sama od sebe, še manj lahko pričakujemo, da se bo sam od sebe razvil tako, da bo lahko kar se da uspešno opravljal naloge, ki naj bi jih standardni jezik opravljal. Gradišnik (1985, 11) piše, da je jezik organizem, ki se razvija po svoje. Vendar, dodaja, se organizmi različno razvijajo, včasih na boljše, včasih na slabše, lahko obolevajo ali hirajo, zaradi česar so potrebni stalne skrbi in nege. Seveda je vprašanje, kdo bo postavil merila za to, kaj je dobro in kaj slabo.

Podobno piše tudi Urbančič (1987). Jezik je sistem jezikovnih sredstev, ki služijo mišljenju, sporazumevanju in izražanju misli pripadnikov neke jezikovne skupnosti. Po njegovem mnenju mora jezikovna kultura tudi usposablјati jezik za njegove naloge v družbi in času. Vendar pa je poudarek na vrednosti, ki jo imajo jezikovna sredstva za proces sporazumevanja, ne na izvoru teh sredstev, njihovi starosti ipd. Če je namreč neko jezikovno sredstvo splošno sprejeto in zavzema točno določeno mesto ter izvršuje svojo funkcijo, je to sredstvo dobro.

Sociolingvistični pogled na jezik, pogled na jezik kot obliko družbene komunikacije, priznava purifikaciji legitimno vlogo med nalogami načrtovanega vmešavanja v jezik. Jezik kot lastnina skupnosti namreč mora biti reguliran oziroma vzdrževan.

Gradišnik svoj purizem upravičuje z različnim pojmovnim obsegom jezikov, saj naj bi zaradi njega bil prenos iz jezika v jezik nemalokrat težaven. Domača beseda ima nadalje stvaren konkreten izvir, ki se ga govorci zavedajo. Besedo lahko hitro uvrstijo, kamor spada, ker je ta bolj neločljivo vezana na pomen. Tuja beseda pa nima konkretne vsebine, visi v zraku in postaja vsestranska. Njena vsestranskost škodi natančnosti in beseda lahko pomeni marsikaj. Slabost tujk je po Gradišniku tudi ta, da zanje redko veljajo enaka pravila kot za domače besede, ne moremo jih recimo pregibati enako kot domače besede. Ravno to je nekaj, kar ruši (spreminja) sistem jezika. Slovnico pravilo ne velja več za vse besede, ampak dobimo izjeme,

kar brez dvoma prinaša težave. Gradišnik ravno s tem zavrne argument, da je nesmiselno zavračati, kar je raba že sprejela, torej zamenjevati že sprejete tujke. Pravi, da če tujka ni taka, da bi se zmogla vključiti v slovenski jezikovni sestav, se ne ukorenini tako trdno, da je ne bi mogli nadomestiti.

Ravno nasprotno stališče zavzame Urbančič (1987; 59), ki pravi, da so tujke, če niso sinonimi, jeziku v pomoč, ker z novimi poimenovalnimi bazami povečujejo jezikovo izrazno sposobnost: "S tujkami se zaradi njihove pomenske izoliranosti povečuje eksaktnost izražanja." Tujke naj bi povečevale tudi gibčnost jezika, saj je iz njih mnogokrat mogoče tvoriti nove besede (izpeljanke). "Največjo škodo povzroča purizem jeziku z omalovaževanjem tako pomembnega načela jezikovne kulture, kot je načelo stalnosti jezikovnih sredstev." (Urbančič, 1987; 53) Purizem se ne ozira na to, da je beseda morda že davno upravičila svoje mesto v knjižnem jeziku. Čeprav ni domačega izraza, "... puristi take besede tvorijo, pri tem pa jezik siromašijo, ker za obsojeni izraz ne predlagajo vselej ustreznega nadomestila."

Enake argumente uporablja tudi Gradišnik, vendar za upravičevanje povsem nasprotno dejavnosti. Pravi, da so jezikovni razvoj le takšne spremembe, s katerimi jezik postaja primernejši za svoje naloge, za sporočanje v najširšem pomenu besede. Primernejši pa je le, ko novote omogočajo jasnejše, natančnejše, tudi bogatejše izražanje. Novote, ki jasnost in natančnost zmanjšujejo, jezik samo kvarijo in zavirajo njegov razvoj, zato niso koristne. Moramo se jim upirati. (Gradišnik, 1985) Razlika med obema je v tem, da so za Gradišnika tujke motnje, ki kvarijo razumljivost, manjšajo natančnost, kar je ravno nasprotno Urbančičevemu prepričanju.

Gradišnik svoj purizem in gonjo proti tujkam upravičuje tudi s primerjavo: "Kar je dobro, ni zastoj, terja napor in trud; kar je slabo, pa poganja veselo kakor plevel za plotovi." (Gradišnik, 1985, 32) Lahko se vprašamo, če je neka stvar zahtevna, če zahteva trud, napor, ali je lahko potem sploh še dobra?

Če rečemo, da je neka oblika boljša od druge, se moramo držati jezikovnih pravil, ki povedo, kaj je v jeziku boljše. Pravila niso toga. V njih je dovolj prostora za vsakršno jezikovno ustvarjalnost. Če se hočemo od njih oddaljiti, jih moramo najprej imeti in priznavati, da vemo, v katero smer lahko naredimo korak. Ravno pravila dajejo jeziku hrbtenico in držijo skupaj bogato razčlenjeno stavbo, pravi Gradišnik (1985, 51).

Ko že govorimo o pravilih, bi bilo prav povedati, o katerih pravilih govorimo in koliko so ta pravila zares pomembna. V vseh razpravah o jeziku je namreč treba ločiti predpisovalna pravila od opisovalnih; torej tista, ki nam povedo, kako bi morali govoriti in ki sestavljajo standardizirni (knjižni) jezik, od drugih, ki opisujejo jezik,

kakršnega govorimo. Pravila, o katerih govori Gradišnik, so seveda predpisovalna. Ta so, kot ugotavlja Pinker (1994; 373), ko kritizira angleške jezikovne samooklicane strokovnjake, le deli folklore izpred več stoletij, ki še vedno obstajajo zaradi podobno neumnih vzrokov kot nekoč in jih ljudje še vedno kršijo. Med kršitelji so bili in še vedno so tudi vsi veliki, največji pisci in tudi strokovnjaki sami. Če bi sledili vsem takim pravilom, bi zašli v nejasno izražanje, nerazumljivo, nenavadno pisanje, določene stvari pa bi ostale neizrazljive. Težko bi rekli, da človek nepravilno uporablja jezik, ki je človekova iznajdba in ki ga zna že vsak triletnik uporabljati v vsej njegovi kompleksnosti. Jezik je namreč tisto, kar ljudje govorijo, in po tej logiki ne more biti noben stavek, ki ga izrečemo, neslovničen (Pinker 1994, 386).

Kar Pinker kritizira (1994; 371), sicer ni najbolj klasičen purizem v smislu zamenjevanja besed tujega izvora s tistimi domačega izvora, saj tega angleščina pač ne potrebuje. Kot je zapisano v prejšnjem razdelku, je glavni vzrok obstoja in izvajanja purizma občutek ogroženosti s strani drugega naroda. In če obstaja kdo, ki res nima nobenega razloga, da bi se počutil ogroženega s strani drugih na Zemlji živečih narodov, so to ravno angleško govoreči, med njimi pa še prav posebej Američani. Tipičen purizem torej to res ni, je pa vsekakor neke vrste popravljanje oziroma usmerjanje jezika. S purizmom ima skupno to, da je tako kot purizem precej umetno vzpostavljena dejavnost in da jezikovne prvine razdeli na primerne in neprimerne. Zakaj in na kakšni osnovi opravi to delitev, je težko reči. Med omenjenimi popravljanji so opisani tudi vdori pogovornega jezika v standardno različico - vsaj del jih je torej obrnjenih proti nižjim plastem v jeziku in bi jim po Thomasu lahko rekli elitistični purizem.

Četudi skoraj vsi raziskovalci priznavajo potrebo po nadziranju razvoja jezika, so le puristi prepričani, da mora biti razvoj usmerjen v raztujenje leksikona. Ker njihovi argumenti niso prepričljivi, oziroma so isti argumenti enako prepričljivi, ko jih uporabljajo nasprotniki purizma, ni pravega razloga, da bi purizem imeli za kvaliteto.

Moderni strukturalizem je predvsem pod vplivom praškega lingvističnega krožka na purizem večinoma gledal kot na nekaj nepotrebnega, bednega in včasih celo škodljivega. Neustupny (1989; 221) piše, da danes purizma ne bi smeli več tako na splošno zavračati, temveč bi morali narediti popolno analizo vseh zajetih procesov in navesti, kateri kriteriji so bili upoštevani in v čigavo korist. Ne moremo namreč reči, da so vsi popravljalni procesi, ki jih prištevamo k purizmu, nezaželeni. Analiza bi morala vključevati ne le jezik kot slovnično zmožnost, ampak tudi vse neslovnične procese v komunikaciji in človeški kulturi. Sklep pa je nemogoč, vse dokler ne razumemo jezikovne internacionalizacije.

Večina puristov vendarle ne meni, da bo sprememba škodovala jeziku, njegovim strukturnim lastnostim itd. Pomembneje se jim zdi, da bo tujka spremenila jezik, in ker ga bo spremenila v smeri nekega drugega jezika, čigar predstavniki nas tudi drugače ogrožajo, zasipajo s svojo kulturo, ekonomsko močjo itd., se proti temu borijo. V tujih besedah vidijo popuščanje lastne kulture ali že prve zmage druge kulture nad lastno. Purizem je vedno obrnjen proti vplivom jezika, ki nas ogroža tudi kot narod.

Wexler (1971) razlaga, da pretirano izposojanje in naraščajoča raba tekmovalne pisne oblike privedeta do strahu domačega govorca, da bo njegov jezik izgubil politično prepoznavnost jezika skupnosti, da ga bo drugi jezik zamenjal. Za Francoze je tako pisni tekmeč angleščina, ker bi ZDA rade politično dominirale nad Francijo, kot je že bilo omenjeno.

O funkcionalnosti purizma pri ohranjanju identitete poroča tudi Annamalai (1989). Kot pravi, je konvergenca (zblíževanje) zelo pogosta med jeziki v stiku, navadno je intenzivnejša v slovnici ter obrobna v besedišču. Ohranjanje lastnega leksikona pri konvergenci ni ideološko, kot je pri običajnem purizmu, saj ohranja identiteto. Ker ima to ohranjanje svojo funkcijo, je selektivno in ne prizadene nujno vseh delov besedišča. Sprejemanje prvin iz dominantnega jezika, jezika, katerega govorniki dominirajo v družbi, je izraz prizadevanja za zblíževanje z dominantno skupino ali kar prehod vanjo. V takem primeru je purizem tendenca po zavračanju prvin, ki simbolizirajo dominantnost in grozijo lastni identiteti. Lahko sicer ovržemo kateregakoli od družbenih simbolov dominantne skupine, vendar je ponavadi to jezik - le redko se osredotočimo na druge simbole in pustimo jezik pri miru.

S purizmom, pravijo puristi, dvigujemo narodno zavest. Vendar ni jezik ta, ki vpliva na naše mišljenje, kot sta mislila na primer von Humboldt in Leibnitz. Jeziki so po svojih sposobnostih, kot dokazuje moderno jezikoslovje, vsi enaki. Na človekov um prav gotovo vsi tudi enako vplivajo. Položaj je torej bržkone drugačen. Naš um, ki se izoblikuje pod vplivom nešteti dejavnikov, vpliva na podobo jezika, ki ga uporabljamo. Pričakovati, da bomo dvignili raven zavesti le s spremembo ene njenih posledic, pa ni ne vem kako obetavno. Jezik je prej posledica kot vzrok oblike narodne zavesti. Če popravljamo jezik, če pazimo, da vsebuje le izvirne domače besede, popravljamo prej ko ne le posledice. Število tujk ne vpliva na narodno zavest, torej je tudi ne moremo dvigniti z odpravo tujk. Obstajajo narodi in jeziki z močno narodno zavestjo in mnogo tujkami (npr. Srbi, Angleži ...).

Za večanje narodne zavesti pri posamezniku, če je to res glavni namen purizma, gotovo obstaja mnogo načinov, razprava o tem pa presega okvir te naloge. Morda bi se odvečnemu sprejemanju tujk lahko izognili tudi tako, da bi tvorjenje novih domačih besed vzpodbudili z večjim poudarkom na besedotvorju pri poučevanju slovenščine, da bi se že od mladega učili, kako tvoriti nove besede. Na ta način bi govorcem privzgojili občutek, da je novotvorjena beseda bogastvo ipd. Postavlja se tudi vprašanje, ali je dobro, če nekemu načrtno, umetno in na silo dvignemo samozavest? Ali ni prav, da je tudi samozavest osnovana na nekih posebnih osebnih sposobnostih?

3.2. Pregled prisotnosti purizma v Sloveniji in slovenščini

Glede na zasnovo naloge se zdi prav tudi pobrskati po zgodovini Slovenije in slovenskega jezika ter pogledati, koliko purizma ali skrbi za jezik je obstajalo v naši zgodovini. Pri poskusu opisa tega se bom za opis starejših pojavov purizma opiral predvsem na članek Georga Thomasa (1997), kasneje pa se bom bolj posvetil le Jezikovnemu razsodišču, kakor je bilo njegovo delovanje moč spoznati predvsem iz knjige Jezikovno razsodišče 1980-1982 (Moder, 1984).

3.2.1. Zgodovina

Kot pravi Anammalai (1989), se purizem pojavi navadno pri jezikih, ki prihajajo v stik s tako ali drugače pomembnejšim jezikom. V Sloveniji je purizem torej vedno naletel na plodna tla. Politična, kulturna in gospodarska premoč sprva nemščine, nato pa predvsem politična in številčna premoč srbohrvaščine so brez prestanka omogočale razumevanje iz omenjenih jezikov prevzetega besedja kot neposrednega ogrožanja narodnih interesov. Prav nič čudnega ni, da so se vedno znova pojavljali tudi ljudje, ki so bili v to tako trdno prepričani, da so poskušali spremeniti tako stanje oziroma izboljšati položaj in status slovenščine.

Pritisk na jezik pa je obstajal tudi v jeziku samem. Breme uravnoteženemu razvoju standardne slovenščine naj bi predstavljal primanjkljaj pisne tradicije, velika narečna raznolikost, ki je povzročala provincialni partikularizem in policentrično kodifikacijo, in ostra ločnica med jezikom mesta (predvsem Ljubljane) in jezikom obrobja.

Močan vpliv nemščine je bil opazen že pri prvih slovenskih besedilih. Primož Trubar je uporabljal mnogo izposojenk, a njegovo bralstvo so bili prebivalci močno germaniziranih kranjskih mest. Že za časa njegovega življenja sta Trubarja in njegovo naslanjanje na nemščino kritizirala Jurij Dalmatin in Sebastijan Krelj. Eden prvih, ki je uvajal semantične kalke, kot je beseda jezik (po vzoru latinske lingua) namesto nemške izposojenke špraha, je bil Hieronimus Megister, po rodu Nemeec, v svojem *Dictionarium quatuor linguarum* iz leta 1592. Na germanizme v frazeologiji in skladnji je prvi opozarjal Adam Bohorič, motila ga je na primer raba kazalnega zaimka 'ta' kot določnega člana, kakršen je v nemščini 'der'.

Prvo sistematično zamenjevanje nemških izposojenk s slovenskimi besedami (dedinja namesto erbščina, ljudje namesto folk, življenje namesto leben, ženitovanje namesto ohcet) in izposojenkami iz kajkavščine je bila izdaja evangelijev Tomaža Hrena (1560-1630). Ta proces se je nadaljeval z Janezom Schönlebnom (1618-1681) in očetom Hipolitom (1650-1722), še kasneje pa z Blažem Kumerdejem (1738-

1805), ki je zamenjave "nepotrebnih" nemških izposojenk uredil v slovar. Druga dva leksikografa tega časa, Marko Pohlin in Ožbald Gutsman, sta začela v slovenščino uvajati izposojenke iz drugih slovanskih jezikov, predvsem iz hrvaščine in češčine. Oba sta nasprotovala uvajanju starih besed v pisni jezik. Še vedno pa je bil jezik močno vezan na nemščino. Pohlin je svoje slovnične izraze kar kalkiral iz nemščine, pri čemer je seveda uporabljal slovenska besedotvorna in skladdenjska pravila.

V 19. stoletju, natančneje za časa Metternichovega absolutizma, naj bi se po Urbančiču (1987: 38) začelo pravo obdobje purizma. Takrat je Vodnik med slovanske vire novih besed vključil še ruščino. V njegovi slovnici so bili jezikovni izrazi sistematično osnovani na ruščini, bodisi kot neposredne izposojenke bodisi kot kalki.

Mestni govor je bil takrat, še posebej na Gornjem Kranjskem (Gorenjskem), močno germaniziran. Sistematičnega odpravljanja tega se je prvi lotil Jernej Kopitar. Vir vseh težav je videl v nemških šolah. Kot zdravilo proti nemškosti je tistim, ki so želeli postati pisci, svetoval, naj imajo pogostejše stike s preprostimi kmeti. Entografski princip je vpeljal tudi pri obravnavi spornega vprašanja določnega zaimka v slovenščini. V obrambo svojega delovanja se je oprl na Dobrovskega (1792), ki razlaga, da Slovani ne poznajo določnega zaimka in da je slovenščina (kranjska vindiščina) izjema, ki zanika pristno slovansko poreklo. Kopitar je krivdo za germaniziranje slovenščine pripisoval neposvečenim piscem. Hkrati je s tem tudi opozoril na pomanjkanje institucij za poučevanje slovenščine. S Kopitarjem se je začela etnografska orientacija v purizmu, ki je živa še danes, nikoli pa ni bila edina. Ko je Kopitar iskal vir bogatitve v drugih slovanskih jezikih, je pazil, da so to bili tisti jeziki, ki so ušli vplivom nemščine. Oprl se je tudi na staro cerkveno slovanščino, kar je pomenilo arhaizacijo pisne slovenščine, to pa je bila tudi druga pomembna struja v purizmu 19. stoletja. Rezultat Kopitarjevih reform je bila, nasprotno od njegovih želja, da bi pisni jezik približal govorjenemu, skozi arhaizacijo, etnografizacijo, degermanizacijo in slovanizacijo oddaljitev od relativno trdnega koinéja (skupnega jezika), ki so ga govorili širom po Kranjski.

Vsaki akciji sledi reakcija in vplivne puriste sta nasledila Matija Čop in France Prešeren, ki nista nasprotovala živemu ljudskemu jeziku kot podlagi standardnega slovenskega jezika, zavračala pa sta zahtevo, da naj se knjižni jezik odreče možnosti svoje rasti tudi iz drugih socialnih in intelektualnih okolij. Čop je za svoje argumente potreboval še primeren literarni model, ki mu ga je priskrbel Prešeren. Prešeren je skušal slovenščino in slovensko literaturo deprovincialzirati in evropeizirati in je purizmu nasprotoval. Raznemčevalnega purizma ni podpiral, ker se je bal, da bi to ustvarilo preveliko razliko med vsakdanjim pogovornim in standardnim jezikom. V

svojih pesmih tudi ni uporabljal nadomestnih izposojenk iz hrvaščine in ruščine kot njegovi sodobniki. Spor je bil posledica globoke nezdržljivosti razvite literature s purizmom, tako jezikovnim kot duhovnim, saj, kot pravi Sartre, " Umetnost ni bila nikoli na strani puristov." (citirano v Paternu, 1996)

Še bolj so se od Kopitarja oddaljili podporniki Ilirskega gibanja v 30-ih in 40-ih letih. Ti so se zavzemali za odpoved slovenščini, sprva v korist skupnega južnoslovanskega jezika, kasneje pa le za zvezo s Hrvati. Ta gibanja so zgubila moč s hrvaškim preklpom s kajkavščine na štokavščino, pa tudi Prešeren je takrat dokazal, da slovenščina lahko zaživi kot pravi umetniški jezik. Slavizacija je bila, predvsem v intelektualnih sferah, primerno orodje za bogatitev slovarja, in je podpirala prevladujoče odklonilno stališče do rabe nemških izposojenk in kalkov. Med purističnimi slovanskimi jeziki je bila močna celo 19. stoletje. Načeloma so bili dobri viri za bogatitev vsi slovanski jeziki. Hrvaščina kot najbližji in najbolj dosegljiv jezik je igrala pri slavizaciji slovenščine ključno vlogo. Ilirsko gibanje je imelo večji dolgoročni učinek na slovensko kot na hrvaško besedišče. Besedišči sta se zelo zblížali v 19. stoletju. Slavizacijo (ali hrvatizacijo) je bilo moč prvič opaziti v "Ilirskem" slovarju iz let 1846-49 Josipa Drobniča, ki je tudi trdil, da bi se morali Slovenci in Iliri (Hrvati) sporazumeti glede sprejemanja novih strokovnih terminov. Ilirizma je dosegel vrhunec okoli leta 1850. V Janežičevem slovarju (1850-51) je vse polno hrvaških, pa tudi preko hrvaščine pridobljenih ruskih in čeških izposojenk. Že v drugi izdaji svojega slovarja (1867) je Janežič opustil nepotrebne hrvaške izposojenke. Cigale je v svojem slovarju, ki ga je osnoval večinoma na Vodnikovih rokopisih, Vodnikove kalke zamenjal z izposojenkami (psihologija namesto dušeslovje, dušeznanstvo) ter vsako slovansko izposojenko označil in ji pripisal izvor.

Pomembno vlogo so pri uvajanju lastnih besed, podpiranju rabe in ustvarjanju jezikovnih stališč imeli tudi prozni pisci in novinarji 60-ih, 70-ih in 80-ih let 19.st. Levstik je bil prvi, ki se je resno lotil odprave nemških izposojenk, a se ni ustavil pri besedah. Zamenjati je hotel tudi izposojena nemška besedotvorna pravila, besedni red in skladijske podobnosti (pogosta raba nedoločnika). Ta poskus očiščenja ni bil motiviran le z visoko stopnjo prisotnosti nemških prvin v slovenščini, temveč je bil tudi reakcija na ponemčevalni absolutizem Bachovega režima. Ta je bil seveda sovražen do razcveta slovenskega standardnega jezika v javnem življenju. Za ta boj so podporo iskali pri vseh Slovanih, zato se je Levstik navduševal nad panslavizmom in uporabljal številne češke, ruske in še posebej srbske in hrvaške besede. Za hrvaščino in srbščino je mislil, da iz njiju lahko kadarkoli in kolikorkoli hočemo jemljemo besede, če nimamo svojih. Strogo pa je bil proti kakršnemukoli mešanju

hrvaščine in srbsčine s slovenščino, kar je počel Stanko Vraz. Levstik je tudi podpiral arhaiziranje fonologije in morfologije iz starocerkvenoslovanskih in staroslovenskih virov. Idej za tako delovanje se je naužil pri Miklošiču, glavnem zagovorniku panonske teorije, katerega predavanja je poslušal na Dunaju. Ta arhaizacija je imela močan in dolgoročen vpliv. Povzročila je ponovno vpeljavo ali okrepitev jezikovnih lastnosti, ki so v takratnem pogovornem jeziku slabele ali jih ta ni več poznal, na primer dvojine, namenilnika, nedoločnika na -ti in končnice pridevnika. Tretja sestavina Levstikovega prepričanja je bila, da mora biti osnova slovenščine jezik izvenmestnega okolja.

Tri komponente purizma je kombiniral tako, da je arhaizacijo in slavizacijo uporabljal predvsem pri fonoloških in morfoloških pravilih, v slavizacijo obrnjen ksenofobični purizem predvsem pri besedišču, besedotvorju, semantičnih kalkih iz nemščine in skladijskih podobnostih med slovenščino in nemščino, etnografski purizem pa mu je pomenil merilo pri sodbah o avtentičnosti skladijskih tvorb. Različne purizme je v različnih obdobjih svojega življenja in tudi v različnih literarnih žanrih različno cenil. V svojih zgodbah je uporabljal dolenjsko narečje, medtem ko se je v novinarskem pisanju naslanjal na slavizem. Lestik je pazil, da je njegov jezik ustrezal, tako stilistično kot po razumljivosti, pričakovanemu bralcu.

Podobne poglede je na slovenščino imel tudi Josip Stritar takrat dominantna literarna osebnost. Ohranjal je slovenske korenine in se izogibal tujkam, kjer je obstajala slovenska beseda. Še posebej je nasprotoval nemcizmom, a ne tistim, ki so bili sprejeti v pogovorni jezik, v običajno govorico (angl. popular speech). Kar se slavizacije tiče, ga ni motilo sposojanje posameznih besed iz ostalih slovanskih jezikov. Podpiral je bogatitev besedišča in priporočal slovanske vire, še posebej ruščino, zaradi pomena ruske literature. Ostro pa je nasprotoval mešanju slovenščine in ostalih slovanskih jezikov, predvsem če je šlo za hrvaščino. Stritar pomeni začetek protislovanske orientacije v purizmu, ki je značilna za slovenski purizem v 20. stoletju. Seveda so razlogi za deslavizacijo bili pri Stritarju drugačni kot v 20. stoletju. Slavizacija je standardno slovenščino vodila stran od njenih korenin in jo delala povprečnemu bralcu težje razumljivo. Mešanje, hibridizacija, pa je jeziku jemalo tudi povezovalno funkcijo (angl. integrated identity), ki jo je potreboval, če je hotel ohraniti svoj status standardnega jezika.

V letih po 1. svetovni vojni so etnografski in arhaizirajoči purizem slovenski puristi redko uporabljali. O številnih nemcizmih so se spraševali, ali bi smeli take besede, sicer pogoste v pogovornem jeziku, sprejeti v standardni jezik. Za mnoge so predlagali slovenske besede oz. besedne zveze. Za nekatere, recimo ohcet, Korošec

(1972) piše, da bo še naprej ostala nezamenjliv del rabe slovenščine. Nekateri so opozarjali na nemške kalke, kot je npr. 'me čudi'. Predlagali so domačo ustreznico, obenem pa priznali, da je izraz že globoko zakoreninjen v pogovornem jeziku.

Mnogo takih poskusov zamenjave nemcizmov, proti katerim so se borile generacije in generacije puristov, je propadlo. Odločitve za besedo, ki naj bi ji nasprotovali, so bile znotraj določene kategorije pogosto naključne.

Nov močan del purističnih prizadevanj je pomenilo odklonilno stališče do srbohrvaških prvin, v času ko je bila večina slovenskega ozemlja v Jugoslaviji. Tu je srbohrvaščina dominirala na jezikovnem polju kot državni in kot uradovalni jezik, še posebej v vojski in zveznih političnih strukturah. Grožnja posrbohrvatenja se je nadaljevala skozi celo zgodovino Jugoslavije, pred 2. svetovno vojno in po njej.

Glavna tarča so bili tisti izrazi, ki so v slovenščino prišli z uradniško prakso v skupni državi, in ne toliko tisti, ki so prišli s približevanjem slovenščine hrvaščini. Sprejetje tako velikega števila srbohrvaških besed je olajševalo dejstvo, da je bil velik delež izobraženih Slovencev vedno dvojezičen in se tudi pripravljen z jezikom prilagoditi srbohrvaškemu sogovornemu. Marsikateri izobraženec je celo mislil, da govori slovensko, ko je v resnici uporabljal srbohrvaške izraze. Nikoli pa v Sloveniji, do ustanovitve Jezikovnega razsodišča, ni bilo kakšne sistematične kampanje proti srbohrvatizmu. Leta 1955 je začela izhajati revija Jezik in slovstvo, ki naj bi povečala kulturo slovenskega jezika, a niti v svoji predstavitvi ni eksplicitno omenjala vpliva srbohrvaščine, četudi si je med cilje postavila tudi opozarjanje na škodljivime ali nepotrebne tuje primesi.

Zaradi težav pri identifikaciji srbohrvaških izposojenk je purizem, usmerjen neposredno na srbohrvaške prvine, povzročil odstranitev vseh slavizmov. Do srbohrvatizmov je bilo skeptičnih precej pomembnih slovenskih jezikoslovcev 20. stoletja (Ivan Prijatelj, Anton Breznik, Jože Toporišič). Njihovi pozivi, v zadnjem času predvsem Jožeta Toporišiča, so postali še toliko glasnejši v 80-ih letih, ko se je večalo tudi ogorčenje Slovencev nad zveznimi organi, ki so jih v glavnem vodili Srbi. Še vedno pa je Toporišičevo stališče umirjeno in nepristransko, če ga primerjamo s pravim puristom Janezom Gradišnikom. Puristi so imeli tolikšen vpliv, da so s kritiko preprečili vključitev mnogih srbohrvatizmov v trenutno veljaven pravopis (SP 1962).

Obstajali pa so tudi ljudje, prežeti z duhom skupne jugoslovanske usode, ki so razlagali, da bi slovenščina morala izločati tiste besede, ki se povsem razlikujejo od hrvaških izrazov.

V zadnjih letih so se pojavile tudi skrbi zaradi številnih izposojenk iz angleščine. Najbolj nanje opozarja Janez Gradišnik, ki trdi, da prav te danes najbolj silijo v jezik. Išče domače sinonime za besede, kot so policentrizem, struktura, pizza. Poskusi zamenjave takih besed so že bili. Tako je propadel poskus, da bi zamenjali televizijo z gledalnik, ki je leta 1981 zmagala na natečaju za najprimernejšo domačo besedo. Gradišnik se tudi zavzema, da bi besede, kot so blue jeans ali show, ohranile svoj originalen zapis, da bi se lažje prepoznale kot tujke. Jezikovno razsodišče pa je na primer ugotovilo, da je 90% besed v hotelirstvu in 95% besed v kozmetični industriji tujega izvora.

3.2.2. Jezikovno razsodišče

Jezikovno razsodišče (v nadaljevanju JR) predstavlja prvi poskus institucionalizacije skrbi za jezik v zgodovini slovenščine. Seveda JR po svojih pristojnostih ni bilo primerljivo recimo z Uradom za jezik v NDH⁷, ki je poleg svetovalnega servisa imel za nalogo tudi pisanje jezikovnih šolskih knjig, jezikovno pregledati vse, kar je bilo tiskanega, sodelovati z oblastjo pri pripravljanju zakonov, popravljati in odobravati vse napise in oglase na javnih mestih ipd. Položaj NDH je bil povsem neprimerljiv s slovenskim po 2. svetovni vojni. V NDH so imeli zakone, ki so predpisovali purizem primer takega zakona je bila zakonska odredba o uporabi čistega hrvaškega jezika na sodiščih⁸. JR se po pristojnostih ni moglo primerjati niti z manj vplivnimi (pomembnimi) skandinavskimi uradi za jezik. Danski urad za jezik recimo zgolj daje pojasnila o danščini in rabi danščine, izdeluje uradni pravopisni slovar danščine ter spremlja razvoj danščine, zlasti z zbiranjem novih besed in novih rab že znanih besed. JR ni imelo v bistvu nobene uradne vloge. Njegova naloga je bila obravnavati najhujše kršitve dobrega jezikovnega in slogovnega izražanja in dajati primere najboljše in najslabše rabe slovenščine v javnost v obliki izjav. Kot je za jezikovna načrtovanja značilno, je pobuda za ustanovitev JR prišla iz političnih krogov. Z jezikom so hoteli doseči politične cilje. Kot so ob ustanovitvi 15. 10. 1980 povedali njeni ustanovitelji: "Dobra in razumljiva slovenščina je torej vprašanje naše družbene kulture v najširšem pomenu; to še posebej velja za socialistično samoupravno družbo, ki po zamisli in ustavi temelji na neprestanem sporazumevanju in dogovarjanju." Kot ugotavlja Veselič-Pajk (1982), se je s podpiranjem JR republiška birokracija skušala legitimirati kot zaščitnica nacionalnih interesov. S tem je tudi zameglila marsikatero nemara bolj odločilno, tudi neprijetno vprašanje.

Vse se je začelo 21. 4. 1965, ko je IO GO SZDL⁹ objavil opozorilno pismo, v katerem je zapisal: "Stopnja kulture in zrelost vsake družbe se med drugim razločno kaže tudi v njenem odnosu do narodnega jezika. Enako kot bodo narodi spoštovali svoj jezik, bodo spoštovali tudi jezike drugih narodov." Deset let kasneje je IO SZDL ugotovil: "Zavedati se moramo, da odnos do jezika in njegove rabe izraža tudi naše globlje razumevanje novih odnosov in nove, samoupravljavske družbe, ki jo gradimo

⁷ Nezavisna država Hrvatska.

⁸ V celoti se odredba glasi: "Vsi sodniki in vse stranke morajo v govoru in svojih pisnih sestavkih uporabljati čisti (povsem) hrvaški jezik, ne glede na zakonske strokovne izraze. Tujkam se je treba izogibati in jih povsod, kjer je to le mogoče, zamenjati s hrvaškimi narodnimi (ljudskimi) izrazi." (Samardžija 1993)

⁹ Izvršni odbor Glavnega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije.

na pogosto nezorani ledini." Tako je bila 15. 10. 1980 pri RK SZDL¹⁰ ustanovljena posebna sekcija z imenom Slovenščina v javnosti, ena od njenih delovnih skupin je bila Jezikovno razsodišče (sprva Jezikovno sodišče). V začetku decembra 1980 je JR začelo z delom. Kratke izjave, v katerih so podajali najboljše in najslabše rabe, so objavljali enkrat na teden na najbolj brani strani dnevnega časopisja, navadno v Delu, in v najbolj poslušanem in gledanem terminu na radiu in televiziji, daljše izjave pa enkrat na leto. Člani JR so imeli dvoletni mandat. Njegovi prvi člani so bili: predsednik dr. Matjaž Kmecl, Janez Gradišnik, Janko Moder, Janez Sršen, dr. Jože Toporišič, Janez Stanič, slednji je bolj malo sodeloval. Vpliv in ugled JR, pa tudi zavest o njegovem obstoju, so slabeli z vsakim novim mandatom, dokončno je prenehalo obstajati z razpustitvijo SZDL v začetku devetdesetih (maja 1990). Do konca svojega obstoja je izdalo več kot 400 izjav. Čeprav JR ni imelo moči uvajanja sankcij, nihče od opomnjenih ni mogel prezirljivo mimo opomina, saj so imeli moralni pozivi razsodišča politično težo.

JR se je bolj kot z posameznimi nepravilnimi in slabimi rabami ukvarjalo s položajem slovenščine. Ni bilo toliko skrbnik za lepo slovenščino, kolikor branik slovenščine pred vdiranjem srbohrvaščine v slovenski govorni prostor, branik narodovih pravic in enakopravnosti narodov v Jugoslaviji, kjer sta pač prevladovali hrvaščina in srbščina oziroma srbohrvaščina. Bolj kot proti spremembam v jeziku se je JR borilo proti izrivanju slovenščine iz javnega življenja in s tem proti izginotju slovenščine oziroma njeni smrti, kar je slovenščini nakaj časa vsekakor grozilo. Če danes pogledamo nazaj, se zdijo te stvari težko dojemljive.

Izjave, ki so zadevale rabo srbohrvaščine v Sloveniji, srbohrvatenje slovenščine in njeno neenakopravnost, so povzročile tudi največ polemike. Tej temi je bila posvečena tudi prva, in v prvem mandatu edina, daljša izjava JR, naslovljena *Temeljna načela: Slovenski in srbohrvaški jezik pri nas*. Da je bil položaj slovenščine v tistih časih res že precej kritičen, so dokazovala razna poročila, ki jih je JR dobivalo od vsepovsod. V roke so na primer dobili gradivo za 2. sejo skupščine RTV Ljubljana, v katerem je pisalo, kako so si nekateri na RTV zamislili zmanjšanje stroškov TV programa. Namesto slovenskega so hoteli prevzeti srbohrvaško podnaslavljanje, bodisi preko posnetkov bodisi z neposrednim prevzemanjem, ko bi bili filmi in drugi tuji programi na sporedu v drugih jugoslovanskih studijih. V podporo tej ideji so navajali dva razloga, da je tudi drugi slovenski program v slovenščini in da je v Sloveniji že veliko delavcev iz drugih republik. Po JR to nikakor ne bi bilo dobro, saj bi to bila politika geta, ki priseljencev ne bi soočila z jezikom okolja in s tem tudi ne bi

¹⁰ Republiški komite Socialistične zveze delovnega ljudstva

bilo možnosti za utrjevanje zavesti o obstoju slovenščine med ostalimi Jugoslovani. S tem, ko bi bil velik del programa v tujem jeziku, bi lahko tudi Slovencem zmanjšali obvladanje slovenščine, jo izrinjali iz javnega življenja ter ji s tem počasi jemali življenje. JR poudari, da je priseljencem treba omogočiti učenje slovenščine. Član ene jezikovne skupnosti na ozemlju druge ne more zahtevati, da bi se ta prilagajala njemu, temveč se mora on prilagajati njej, tako kot so priseljenci v Ameriki privzeli angleščino. Ravno tako bi se morali priseljenci z juga, ko pridejo v Slovenijo, vsaj poskušati naučiti slovenščine. Seveda jo bodo govorili kot tuji jezik, kot Slovenci srbohrvaško, nemško itd. Srbohrvaščine v Sloveniji ne morejo uporabljati, če nočejo vzbuditi suma, da slovenščine pravzaprav nočejo uporabljati, in če bi radi, da jih Slovenci razumejo.

Nekateri, predvsem dopisniki srbohrvaških časopisov, so JR ugovarjali, češ da nastaja z zблиževanjem vseh jezikov v Jugoslaviji jugoslovanski jezik in da je to skupni interes vseh Jugoslovanov. Da je povsem normalno, da se sprejemajo dobre stvari in opuščajo slabe, dobre pa so tiste, ki olajšujejo sporazumevanje jugoslovanskih narodov, ki torej jezike zблиžujejo. To pa z varstvenega vidika ni najbolj sprejemljivo, saj bi tako izginili kar vsi jugoslovanski jeziki, poleg obeh manjših, slovenskega in makedonskega, še srbohrvaščina. Potek dogodkov ni potrjeval razvoja jugoslovanščine, kar bi se verjetno zgodilo, bi bila "zmaga" enega samega jezika, najmočnejšega. JR je jugoslovanščino zavrnilo, jugoslovanski jeziki so namreč strukturno ločeni, v zadnjih stoletjih so se razvijali po različnih pravilih in samovoljno se jih ne da zблиževati, sploh če imamo enega od njih za bolj državotvornega od ostalih. Pa tudi ustava je bila na strani JR, v njej je jasno pisalo, kje se kak jezik govori. Če bi torej izsiljevali rabo enega jezika na območju drugega, bi s tem jemali govorcem tega drugega jezika ustavno pravico, da se sporazumevajo v lastnem jeziku.

Obstaja pa še ena razlaga vsiljevanja srbohrvaščine in ignoriranja slovenščine s strani govorcev srbohrvaščine. Sodeč po drugih dopisih, ki jih je JR dobilo, so ostali prebivalci Jugoslavije, če so že vedeli za obstoj slovenščine, bili prepričani, da je srbohrvaščina edini uradni jezik v Jugoslaviji. Zato se seveda nikoli niso trudili učiti slovenščine, tudi potem ne, ko so spoznali, da slovenščina obstaja in da jo v Sloveniji tudi zelo redno uporabljamo. Tako so v 61. izjavi objavili dopis, kjer je neko neslovensko podjetje zapisalo, da slovenščine ne razumejo in da naj pošljejo obrazec v srbohrvaščini, "važečem službenom jeziku u Jugoslaviji". Tudi turistični vodiči so v Jugoslaviji, navedeni primer je iz Dubrovnika, tujcem razlagali, da je srbohrvaščina uradni jezik Jugoslavije in da obstajata še dve njeni narečji,

slovenščina in makedonščina, ki pa sta toliko podobni, da se ju da razumeti. JR navaja še več podobnih primerov.

V svojem prvem mandatu, ki je z vsemi zbranimi izjavami predstavljen v knjižici Jezikovno razsodišče 1980-1982 (uredil Janko Moder), se je razsodišče ukvarjalo z vsemi vrstami skrbi za jezik. Varstvo pred izrivom slovenščine iz javnega življenja ter posledično večjo ogroženostjo je bilo že opisano zgoraj. O tem je izmed 81 izjav, kolikor jih je JR objavilo v prvem mandatu, govorilo 19 izjav in edina daljša. Največ jih je govorilo o kultiviranju jezika v Urbančičevem smislu. Kar 34 jih je razlagalo slabe in dobre primere stila in rabe slovenščine na sploh.

Razsodišče je recimo negativno ocenilo jezik birokracije, politike in prava. Boj za boljši in razumljivejši jezik politike je bil ena od smernic JR. S tem so upoštevali ugotovitve portoroškega zborovanja Slovenščina v javnosti: "Preveč tog je, sestavljen z zelo skromnim številom besed in besednih zvez ... Preprosta misel ... je povedana v stavku z 21 ... vrsticami, zahtevnejša misel pa je zapletena tako, da jo iz besedila komaj razberemo ... " Jezik v politiki naj bi bil neustrezen, neučinkovit, vsebinsko prazen, jezikovno zamotan, hkrati pa naj ne bi upošteval dovolj jezikovnih zakonitosti. Rešitev so videli v pravi samoupravni komunikaciji, "ki mora preraščati v samoupravno razumevanje na podlagi resnične skupnosti interesov, ko bodo za vse ali vsaj večino ljudi istovetne vse oblike prakse, o kateri govorimo in pišemo. ..Šele takrat bomo o vseh, tudi o najbolj zapletenih rečeh, govorili in pisali v vsakdanjem, razumljivem, iskrenem in nepopačenem samoupravljalnem jeziku." (Moder, 1984) Podobno so kritizirali tudi pravni in upravni jezik. Ubeseditve, ki so pobirale besede iz raznih strokovnih gojišč, so bile preobremenjene z abstraktnimi izrazi, ki motijo naravni tok mišljenja, predstavljanja in izražanja. Prvi tak nasilen vdor novih besed je bil takoj po vojni "s poimenovanji, sprejetimi po sovjetskih predlogah z dolgimi naslovi in nešteto okrajšavami, npr. naproza, stenčas, fizkultura, in kraticami. Za prepričevanje ljudskih množic je nastala propagandno aktivistična frazeologija, ki pa se je izrodila v frazerstvo in parolarstvo in jezik do kraja osiromašila." Kot opozorja Veselič-Pajk (1982), se JR s svojim bojem za lepo slovenščino na prvi pogled zdi dobra ustanova, ki se bori proti birokraciji. Vendar če na birokratski žargon gledamo kot na abstraktno jezikovno vprašanje in si prizadevamo zgolj za izboljšanje jezikovne rabe, s tem še zdaleč ne spodkopavamo dejanskih razmerij, temveč birokraciji pomagamo, da za sabo zabrisuje sledi svojega gospostva, da svoje gospostvo prodaja kot sprejemljivo in smiselno.

Še en jezik, katerega podobi je JR posvečala precej pozornosti, je bil časnikarski jezik. Časnikarščina nas preko časopisov, radia in televizije spremlja ves dan, zato

se počasi spreminja v " stalno jezikovno predlogo in s tem v zavestno in podzavestno šolo". (Moder 1984) Zahteve, da je treba časnikarščini kar se da zvišati kvaliteto, so tako povsem razumljive. Tu nastopi JR, ki opozarja na slabe in dobre strani jezika na tem delovnem področju in pomaga ohranjati zdrave jezikovne tokove med časnikarji. "Časnikarski jezik naj bo sicer sproščen, pa vendar v okviru knjižnega jezika, da ne podira splošnih norm, ki jih jezik ustvarja na podlagi najboljše rabe, ustvarjene skozi stoletna izročila v mislih na danes in jutri." (Moder 1984)

Osem izjav je govorilo o pravopisu, torej o načrtovanju in gojenju pravil zapisa standardnega jezika. Tako je recimo Statutarna komisija ZKS¹¹ vprašala, ali je napis "Proletarci vseh dežel združite se" napisan pravilno, saj je na praporih in zastavah napisan brez vseh ločil. JR se je zavzemalo za kar najsplošneje in enoumno razumljivo knjižno in zborni obliko slovenščine, ki bi lahko veljala na vsem slovenskem jezikovnem področju, doma in na tujem, v vseh strokah in na vseh delovnih območjih. Spoštovalo je načelo sproščenosti in svobode pri umetniškem oblikovanju besedil, kjer vsak pisec besedila sproti presojo, do kod lahko gre ali celo mora iti pri določeni normi, če mu to kaj posebnega prinese. Taka odstopanja je treba spremljati in beležiti, saj se ravno preko njih pokaže, kje so predpisi dosedanje norme bolj ovira in omejevanje kot korist. Enako velja tudi za govor.

Ostale izjave so govorile o tujkah in vplivih tujih jezikov na slovenščino: o vplivih srbohrvaščine 6, o vplivih angleščine 4 in o tujkah na splošno 7 izjav. Pri razsojanju o tej tematiki se je JR pokazalo kot precej zrela inštitucija. Četudi je morda na trenutke delovala puristično, se s tem ni hvalila, oziroma je hotela delovati ravno nasprotno. Nasprotovali so predvsem tistim tujkam, katerih domače ustreznice slovenščina že ima. "To je škodljivo, ker v jezik zanaša nepotreben nemir in neenotnost, pa tudi nejasnost." Na trenutke pa so bili v svojih prizadevanjih tudi zelo puristični. V obrambo svojega purizma so se oprli na zgodovino, češ da se Slovenci bojujemo proti tujim besedam že od sredine 16. stoletja, odkar imamo knjižni jezik. Tako so recimo namesto 'hot dog' predlagali 'vroča hrenovka', zaradi česar pa so bili deležni tudi precej kritike. Ljudje so menili, da če imamo svoje izraze, res ne bomo občudovali tujega, po vsej sili pa tudi ni dobro kovati novih besed le zato, da bi bile domače. Da so se nesmisla purizma zavedali, priča tudi ta citat: "Jezik ni in ne more biti le igra svetlikajočih se steklenih biserov s poudarki na goli estetiki in pravilnosti. Jezik je zanesljiva in dragocena družilna moč in zavest vsega naroda, je lahko njegova samozavest in ponos." JR je svoje rešitve dajalo v oceno in preizkus, ali so vredne življenja, ni jih vsiljevalo. Seveda niti ni imelo teh pristojnosti, ki jih v Sloveniji tako ali

tako nima nobena ustanova. Zdi se, kot da so bila morebitna nasprotovanja tujkam le posledica strahu pred izginotjem slovenščine. V tujkah so videli trojanskega konja za vstop tujega jezika v naše življenje in vsakdanje sporazumevanje, kar jih je edino motilo.

Najbolj jih je skrbela izguba slovenščine in posledična sprememba kulture oziroma naroda. V jezikovnih spremembah niso videli potencialnega kvarjenja strukture, trdnosti in enotnosti pravil trenutnega jezika ali kakega drugega jezikovnosistemskega primanjkljaja - ali morebitnih razhajanj v razvoju ali nihanj v modi in s tem oteževanja komunikacije in podobno. Kot so ugotavljali, želja po pomembnosti in predstava o majhnosti pogosto povzročita, da Slovenci, ko morajo govoriti širši javnosti, za katero se zdi, da ni popolnoma slovenska, takoj začnejo govoriti v večjem jeziku, kar naj bi srbohrvaščina bila. Ker pa je ne obvladajo dobro, iz vsega nastane nekakšna jugoslovanščina. Ta je žalitev za Srbe in Hrvate, saj jim kvari jezik. Njim samim prisojajo, da lažje razumejo tako jugoslovanščino kot slovenščino, ali pa poslušalcem dajejo vtis, da govorijo slovensko s čudnim, madžarskemu podobnim naglasom. Tistim pa, ki vedo, da je to srbohrvaščina, žalijo narodni čut, sebi onemogočajo sproščen nastop in ustvarjajo napačen, protiustaven vtis o enem samem uradnem jeziku v Jugoslaviji. Kot so potrjevali odzivi, so našim političnim voditeljem ljudje zamerili, ko so se mučili in jecljali v drugem jeziku. V dunajskem parlamentu so zahtevali, da bi lahko govorili tudi v slovenskem jeziku, sedaj pa se "v imenu bratstva govori le v bratskem jeziku".

Veselič-Pajk (1982) je svetovala JR, da bi se raje, kot da se ukvarja s tujimi imeni podjetij, jugoslovanščino na navodilih itd., lotila vprašanja, kako bo na lepo slovenščino delovala takrat potekajoča reforma srednjega šolstva. Pri oblikovanju tako imenovane "normalne jezikovne rabe" naj bi namreč ključno vlogo igrali ideološki aparati države, med njimi predvsem šolstvo. Predlagala je tudi drugačno ime JR, saj zveni razsodišče precej nesamoupravno, kot da nekdo od zgoraj razsoja v našem imenu. Predlagala je imeni Jezikovna samozaščita in Jezikovni varstveniki. Obe vsebujeta pojem varstva, ki bi moralo očitno tudi po njenem mnenju biti edino pomembno.

Delovanje JR je bilo v smislu popravljanja jezika in skrbi za jezikovno samozavest zgrešeno tolikšni meri, kolikor jezik ne vpliva na samozavest, naše mišljenje, temveč ravno obratno. Kot je zapisal Faganel (1993), je JR uporabno za krpanje jezika. "V resnici pa ta moment potrebujemo psihoterapevta, ki bi zdravil motnje jezikovne

¹¹ Zveze komunistov Slovenije

identitete in vzbudil novim generacijam jezikovno samzavest." Težava torej ni v jeziku, ampak zavedanju.

Težje bi zavrgli upravičenost njihovega strahu pred smrtjo slovenščine. Opisani položaj slovenščine v začetku osemdesetih let bi, sodeč po Hocku (1991), lahko pomenil tudi začetek njene smrti. Smrt jezika, ki se navadno odvija počasi, lahko tudi skozi več generacij, se začne ravno z dvojezičnostjo, pri kateri nedomač jezik velja za prestižnejšega in uporabnejšega od domačega. Nedomač jezik se uporablja tudi v drugačnih položajih, v šolah, pri stikih z oblastjo. Zaradi tega se nedomač jezik začne uporabljati vse pogosteje in v vedno novih položajih, nasprotno pa domači izgublja položaje in pogostost rabe. Slovenci so bili takrat večinoma dvojezični, vsaj v vojski se je govorilo le srbohrvaško, tudi sporazumevanje z zvezno oblastjo je potekalo v tem jeziku. Če bi srbohrvaščina prodrla še v osrednji slovenski medij, na nacionalno televizijo, bi bilo to res že zelo blizu kritične točke. Opisane stvari so seveda bolj zapletene, prestiž jezika ni vezan le na njegovo rabo, temveč tudi na prestiž govorcev, govorci srbohrvaščine pa visokega prestiža v očeh Slovencev nikoli niso imeli. Res pa se zaradi jezikove uporabnosti večja število njegovih govorcev, in več ko je govorcev, lažje je med njimi najti take z visokim prestižem

3.2.3. Purizem v Sloveniji danes

S spremembo družbenega sistema in neodvisnostjo si je slovenščina oddahnila od pritiskov s strani srbohrvaščine. Toliko bolj pa se je okrepil pritisk angleščine, ki si svoj status svetovnega jezika le še utrjuje. Njen pritisk se veča zaradi širitve novih medijev, predvsem interneta, ter z vključevanjem Slovenije v mednarodne integracije. Vendar je položaj še daleč od kritičnega, če se mu seveda sploh že približujemo. Kot je zapisal Orešnik (1993), v slovenščini ni znamenj, v katerih vidi ustrezna mednarodna literatura odmiranje jezika. Razpuščenost je posledica naglice, vedno je potreben premislek o ubeseditvi, podobno kot žvečenje hrane. Dalj časa ko žvečimo, boljše je to za zdravje. Izboljšanje naj bi prišlo skupaj z resničnim - predvsem duhovnim - povečanjem kakovosti našega življenja. Potrebovali bi jezikovni urad, ki bi javnost opozarjal na prekoračenja normalnega v jezikovnem vedenju. Vendar, kakor je 'ful de best' popolnoma normalno v govoru najstnikov, tako spadajo določene tuje besede in zveze besed v imena podjetij. Bolj od tujejezičnih reklam je nevarno siromašenje jezika z mešanjem jezikovnih zvrsti, če na primer z otrokom govorimo knjižno, v neformalnem pogovoru formalno ipd. Jezikovna sposobnost pomeni znati uporabiti pravo besedo na pravem mestu.

Po razpadu SZDL, in zaradi tega tudi JR, je v skrbi za slovenščino zavezala praznina. Po osamosvojitvi je bil v okviru državnega zbora ustanovljen odbor za jezik, ki pa ne slovi po svoji delavnosti. Ena njegovih nalog je bila pripraviti nabor znakov za nove osebne izkaznice. Sodeč po izboru znakov se da sklepati, da odbor ni purističen¹².

Internet v smislu varstva jezika ni le slaba stvar. Res je, da se večina stvari na njem odvija v angleščini, vendar se zaradi enostavnosti njegove uporabe na njem tudi lažje odvija skrb za slovenščino. Obstajata vsaj dve strani, ki se tako ali drugače ukvarjata s slovenščino. Bolj puristična se imenuje Jezikovna skrupucala (<http://www.Interblod/čistun/>). Na njej so zbrani jezikovni pregledi mnogih slovenskih strani s kritičnimi ocenami njihovega jezika. Druga taka stran je Študentska skrb za slovenščino (<http://www.kiss.uni-lj.si/suss/>), ki pa je le svetovalno telo za vprašanja, vezana na jezik in njegovo rabo. Odgovori na raznolika vprašanja ne izkazujejo puristične usmerjenosti odgovarjalcev.

¹² Med standardne znake so bili izbrani tudi neslovenski znaki, kot so ć, đ, ü, ä, x, y, w, q.

3.2.4. Povzetek

Štiri glavne tokove slovenskega purizma se da razdeliti na purizem, usmerjen proti zunanjim grožnjam, in purizem, ki se ukvarja z notranjimi problemi. Ksenofobični purizem se je ukvarjal predvsem z vplivi tistih jezikov, ki sta imela pomembno vlogo v slovenskem življenju: nemščina in srbohrvaščina. Interno motivirani purizem pa je skušal vplivati na standardni jezik v smeri približevanja starejšim stanjem jezika, med katera spada tudi stara cerkvena slovanščina, in z zajemanjem iz pogovornega jezika (angl. vernacular).

Odstranitev nemških izposojenk je oddaljila standardni jezik od pogovornega. To oddaljevanje je ena glavnih sestavin pri vzpostavljanju in ohranjanju diglosije, ki je značilna za sedanji jezikovni položaj. Vsi poskusi, da bi odpravili vse skladijske in frazeološke kalke, so propadli. Ne smemo pa pozabiti simboličnega pomena protinemškega purizma. Ta je pomagal ohranjati občutek slovenske jezikovne identitete pred hudimi pritiski s strani dominantnega jezika in kulture Srednje Evrope, še posebej habsburškega imperija.

Nadomestitev nemicizmov je povzročila približevanje slovenščine drugim slovanskim jezikom Avstro-Ogrske. To je, ker je večina teh besed prišla iz ali preko srbohrvaščine, slovenščino delalo odvisno od srbohrvaščine, jezika, ki je od 19. st. naprej grozil, da bo zamenjal slovenščino v njenih višjih socialnih funkcijah in da bo postal uglednejši jezik. Skepticizem, da so v slovanizaciji le šli predaleč, se je okrepil, ko je Slovenija postala del kraljevine SHS. Standardni jezik je od pogovornega odmaknila tudi arhaizacija, še posebej kar se tiče pravopisa in morfoloških pravil.

V času Avstro-Ogrske monarhije je slovenščina poznala purizem, naperjen proti takrat ogrožajoči nemščini, v času obeh Jugoslavij proti srbohrvaščini in po drugi svetovni vojni, ko je Amerika postala prva država sveta, še proti angleščini.

3.3. *Purizem vs. varstvo*

Purizma ne moremo enačiti z varstvom, četudi ga pogosto tako prikazujejo. Z izrazom purizem mislim na vsako ukrepanje, spreminjanje ali zavzemanje za spreminjanje jezika z vnaprej postavljenimi neprilagodljivimi merili, ki je še posebej naperjeno proti tujim prvinam v jeziku. Purizem je umetno in nasilno poseganje v življenje jezika s strani samooklicanih strokovnjakov, ki jeziku nikakor ne more le koristiti, prej nasprotno. Zaradi svoje neznanstvenosti in ideološkosti purizem jeziku in njegovim uporabnikom prej škodi kot koristi, saj če jim že koristi, jim verjetneje zgolj slučajno, in vprašanje je, če jim koristi na enak način, kot si ga je purist zamislil pred samim ukrepanjem.

Morda bi bilo tu prav razlikovati še nekaj drugih pojmov. Najširši pojem, ki naj bi zajemal vsako ukvarjanje z jezikom, tako načrtovanje, popravljanje kot varstvo, je skrb za jezik. Načrtovanje jezika je zavestno, uradno usmerjanje ali določanje poti razvoja standardnega jezika. Načrtovanje je potrebno, ko standardni jezik naroda še ne obstaja, nato pa ni več tako nujno, a še vedno uporabno. Če načrtovanje ni uradno, oziroma je brez posledic v obliki predpisovalnega slovarja, pravopisa itd., ne upraviči svojega imena. Vzpostavljanje standarda po neuradni poti ni pravo načrtovanje, je le gojenje jezika ali kultiviranje. Popravljanje jezika je vmešavanje v življenje jezika s takimi ali drugačnimi pogledi, tako upravičeno kot neupravičeno; navadno so to le poskusi posameznikov, a obstajajo tudi primeri povsem uradnega popravljanja. Purizem je posebna vrsta popravljanja. Najobičajnejša zvrst purizma je težnja k odstranitvi vseh tujk in njihovi nadomestitvi z domačimi izrazi. Tudi purizem je lahko sprejeta oblika uradnega načrtovanja. Od vsega naštetega se razlikuje varstvo jezika kot taka skrb, ki se ukvarja le z ohranjanjem objektivnih kvalitete, se pravi tistega, kar je dokazano ali vsaj preverjeno objektivno dobro in/ali kar je ugotovljena želja govorcev. Varstvo jezika išče najboljše rešitve pri težavah, ki nastopajo znotraj jezika, najboljših tako za jezik kot za govorce, ki si jezik lastijo. Varstvo ima, oziroma naj bi zaradi svoje uradnosti imelo, v sebi tudi načrtovalno komponento. Purizem in varstvo imata skupno skrb varovanja jezika pred jezikovno smrtjo in prizadevanje za ostale jezikovne kvalitete, le da puristično popravljanje ni najbolje zastavljeno. Pojavlja se še več drugih besed, ki opisujejo bodisi te iste stvari bodisi različne povezave med njimi.

Pri poskusu vzpostavitve varovalnega modela za jezik se lahko opremo na preizkušen model varovanja okolja. Primerjavi med okoljem in jezikom bi se dalo

oporekati, saj ne moremo trditi, da sta jezik in okolje enako, enaka niso načela njunega delovanja, enak ni niti lastniški odnos med nami in okoljem oziroma jezikom. Ravno tako bi se lahko taki primerjavi uprli rekoč, da je varstvo okolja le njegovo konzerviranje, ohranjanje, in da torej teži le k njegovi nespremenljivosti. To je le ena od človekovih vrednot, ki jih varstvo okolja varuje. Varstvo okolja se zavzema tudi za razvoj in boljše življenje, ki ga razvoj prinaša. Cilj varovanja okolja je preprečevanje morebitne škode, ki bi jo lahko utrpel človek oz. človeštvo. Obširneje govori o primerljivosti jezika in okolja 5. poglavje.

Razlikovanje med purizmom in ne nujno purističnim varstvom (ali morda tudi) ter načrtovanjem z varstvenimi težnjami se da zaslediti tudi v literaturi. Toporišič (1992: 344) v Enciklopediji slovenskega jezika loči med puristom in varuhom jezika, vendar mu varuh pomeni ljudstvo, ki jezik govori, ljudstvo pa po njegovem "... optimalno zastopajo najboljši tvorci besedil vseh zvrsti, posebej pa še ljudje, ki se zavedajo ... bistva in prednosti danega (svojega) jezika in se o tem tudi javno izrekajo ...". Med varuhe pa prišteva tudi učitelje jezika, lektorje, jezikovne koticarje ipd. Torej gre tukaj prej za neuradno načrtovanje, kultiviranje kot za varstvo.

Tudi sicer protipuristični Urbančič govori o upravičenosti jezikovne kulture, ki skrbi za čim boljše funkcioniranje jezika. Jezikovna kultura, kot je omenjeno zgoraj, usposablja jezik za njegove naloge v družbi in času. Za razliko od purizma jezikovnih sredstev ne ocenjuje na podlagi njihovega izvora, temveč glede na njihovo vrednost za proces sporazumevanja. Vendar je skrb za ohranjanje jezikove sporazumevalne uporabnosti le eden od varstvenih ciljev.

Thomas (1991) loči kompromisne različice purizma od običajnega purizma. Te različice za razliko od običajnih oblik purizma vsebujejo mehanizme prepoznavanja zaslug ene ali več prvin iz nedomače skupine jezikovnih sredstev.

Tudi Pinker (1994), ki je kritiki purizma posvetil celo poglavje, ne zahteva, da bi morali pustiti ljudem, naj pišejo, kot hočejo. Nekatere vidike pisanja je po njegovem mnenju vredno poskušati spremeniti. Pinker zahteva bolj preiščljeno debato o jeziku in načinu njegove rabe, kjer bi znanstveno znanje zamenjalo čenče. Pomembno je, da ne podcenjujemo sofisticiranosti dejanskega izvora vsakega dela jezikove rabe, to so človeški možgani. Od vseh sprememb se mu zdi najbolj smiselna skrb za jasnost in stil pisanja. Razlage namreč včasih zahtevajo od jezika, da izrazi veliko kompleksnejše miselne poteke od primarnih, za katere je bil biološko oblikovan. Vsak del jezika se spreminja skozi čas, vendar se človeški možgani ne spreminjajo s časom, zato se bogastvo jezika vedno dograjuje.

3.3.1. Varstvo

Varstvo varuje kvalitete jezika, to kar je v jeziku dobrega. Kaj pri jeziku sploh pomeni kvaliteto, ki bi jo morali varovati, oziroma kaj škodljive vplive, pred katerimi bi morali jezik varovati? Po eni strani je jezik last človeštva, zaradi česar bi ga morali varovati pred smrtjo, saj je jezikovna raznolikost bogastvo nas vseh.

Jeziki se neprestano razvijajo, da zadostijo potrebam svojih govorcev. Besedišče in slovnico oblikuje raba. V leksikonu se nahajajo tisti koncepti, ki so jih govorci tolikrat potrebovali, da so se jim zdeli vredni poimenovanja. Jeziki niso ustvarjeni čez noč. Jeziki kažejo, o čem se je narod odločil govoriti, lahko tudi skozi celo tisočletje (Mithun, 1998, 182). Jezik je destilat misli in sporazumevanja ljudi skozi njihovo celotno zgodovino. Izgubljeni jezik je zato nenadomestljiv, kar dela smrt jezika še posebej tragično.

Hale (1998, 192) poudarja, da je preučevanje človeškega razuma eden pomembnejših delov človeške intelektualne zgodovine, in ravno jezikovna zmožnost, ki jo preučuje jezikoslovje, je najpomembnejša odlika (angl. feature) človeškega razuma. Eden glavnih ciljev splošnega jezikoslovja je odkriti univerzalno slovnico, ugotoviti, katere stvari so v jezikih enake in nespremenljive v slovnica vseh svetovnih jezikov, kar pa je s preučevanjem le enega jezika, torej brez jezikovne raznolikosti, nemogoče doseči. Izguba jezikovne raznolikosti ni le izguba za jezikoslovje kot znanost, je tudi izguba človekovega intelektualnega bogastva, spravljenega v posameznih jezikih.

Po drugi strani je jezik lastnina skupnosti, ki ga uporablja, zaradi česar bi morali varovati želje in hotenja skupnosti, tako tiste splošne kot druge, vezane na jezik in njegovo podobo. Za začetek bi morali ugotoviti želje skupnosti. Nekaj podobnega je bilo izvedeno z anketo med študenti tretjih letnikov ljubljanske univerze¹³. Zanimivo je, da so skoraj vsi (98%) odgovorili, da se jim ne zdi prav, da bi slovenščina izumrla. Uporabljivo anketo o podobi jezika so izvedli v ČGP Delo¹⁴, kjer je več kot polovica vprašanih odgovorila, da si v slovenščini ne želi novih tujk. Nadalje moramo dognati, koliko se skladajo želje govorcev o jeziku z njihovimi željami o njih samih, naših načrtih varovanja objektivnih kvalitete, in hkrati podrobneje slediti jezikoslovnim raziskavam. Vsak posameznik je lastnik samega sebe, jezik pa naj bi bila lastnina skupnosti, torej smo zanj vsi enako odgovorni in lahko vsi enakopravno odločamo o

¹³ Marušič in Žaucer 1998.

¹⁴ O rezultatih te ankete poroča Pretnar 1999.

njegovi usodi. Pa vendar živi jezik tudi svoje življenje in ima tudi sam pravico do obstoja.

Zgoraj omenjene ankete vsaj deloma potrdijo potrebnost varstva in njegove usmeritve: slovenščina ne sme izumreti. Vprašanje pa seveda je, kako naj za jezik skrbimo. Po drugi strani si sodeč po Delovi anketi govorci v slovenščini ne želijo novih tujk, kar bi lahko uporabili tudi kot argument za dodelitev uradnega statusa purizmu.

Četudi spremembe v jeziku ne morejo biti nič slabega, lahko takšne postanejo, če ogrozijo kakšno pomembnejšo kvaliteto, kot je recimo jezikovna raznolikost, ali če niso v skladu z željami govorcev. Tu bi lahko oporekali, rekoč, da če si govorci ne želijo uporabljati jezika, ali ni potem prav, da ta propade? Vendar če nam ni dovoljeno delati samomora, bi enako lahko rekli za skupnost, ki bi rada "umorila" lasten jezik oziroma svojo posebno jezikovno skupnost. Čemu dati prednost? Verjetno bi morali skupnosti s takimi željami pojasniti prednosti posedovanja lastnega jezika in ji poskušati pomagati reševati težave, zaradi katerih se jim je domači jezik priskutil.

Varstvo bi lahko zavrnili, rekoč, da če ima kakršnokoli ukvarjanje z jezikom res ekonomsko osnovo, bi se načrtovani rezultat tega početja moral pojaviti sam od sebe, brez vmešavanja kakršnekoli inštitucije, saj lahko jezik spreminja le človek in ga za razliko od okolja tudi bolj obvladuje. Vendar če je nekaj res dobro, potem ni nič slabega, če dovršitev tega podpiramo z zunanjimi dejavniki. Lahko bi rekli, da je še celo dobro, če stvar malo pospešujemo, da se pač prej dovrši. Vendar kje iskati to ekonomsko osnovo?

Varstvo je splošen pojem, ki govori le o skrbi in stalnem spraševanju o tem, kaj bi jeziku lahko škodilo in kaj ne. Purizem pa ima odgovor na to vprašanje, še preden konkreten položaj sploh spozna. Tudi purizmov je več vrst, a ne glede na to, kakšen je, je purizem ravno to, da imamo odgovor na vprašanje, kaj je za jezik dobro, še preden se vprašamo, kaj in v kakšni meri jeziku sploh škodi. Purizem je odgovor na vprašanje, kako bi skrbeli za jezik, manjka pa mu mehanizem, s katerim bi ugotavljal škodljivost posameznega "onesnaženja", odklona od standarda. Preprosto se zadovolji z absolutno sodbo in vse tuje ali kako drugače negativno opredeljene jezikovne prvine označi za škodljive.

Če sposojanje tujk po objektivnih kriterijih ne ogroža preživetja jezika, lahko purizem v okviru varstva obstaja le, če se zanj odločijo govorci ali pa če se izkaže kot primerno sredstvo za izpolnitev drugih želja govorcev. Vendar tudi v tem primeru to

ne bi bil purizem, saj bi manjkala absolutna sodba o neprimernosti cele vrste jezikovnih prvin. S purizmom bi si le delili delo, a bi razlogi, spodbude in cilji bili drugačni, šlo bi torej za popolnoma drugo dejavnost. Varstvo vključuje take mehanizme, ki lahko za konkreten odmik od norme ugotovijo, kakšno škodo lahko povzroči in koliko lahko koristi tistemu, ki odmik izvede.

Vendar pa purizma, ker že obstaja, ne bi smeli kar takoj nepremišljeno, kar purizem stori s tujkami, zavrniti. Vredno bi se bilo iz purizma kaj naučiti, pobrati iz njega, kar je vrednega, in zavreči, ali pa vsaj prilagoditi, kar je neuporabnega. Če ima purizem tudi neke jezikovne ali družbene funkcije, še vedno obstaja možnost, da nekateri opazijo potrebo po njegovem izvajanju pred drugimi, da imajo torej boljši občutek za jezik in da prej opazijo stvari, ki bi jih uporaba tujih prvin prinesla s sabo. Gre za poznavanje principov delovanja in spreminjanja jezika - torej lahko jezikoslovci pridejo do spoznanja o možni nevarnosti, kot je recimo slovnična neskladnost, pred (časovno prej) "navadnimi" govorniki, saj slednji jezikovne principe in pravila le uporabljajo, jezikoslovci pa jih preučujejo in poznajo.

3.4. Tudi purizem je tujka

Poskušajmo odgovoriti še na vprašanje, zakaj so se puristi v svoji gonji proti tujkam izognili poimenovanju svojega poslanstva. Purizem namreč nima nobene prave slovenske ustreznice, Toporišičeva Enciklopedija slovenskega jezika pozna le geslo čistun, vendar ima ta beseda negativen prizvok, kar da slutiti, da si je niso izmislili puristi, še manj pa so jo, ali jo še uporabljajo za označevanje sebe. Kako torej, da je beseda purizem (purist) ostala tudi v drugih jezikih, na primer puristična hrvaščina. Ponuja se kar nekaj možnih odgovorov. Morebiti hočejo s tem pokazati, da le niso nestrpni do tujk, saj sem pa tja kakšno še pustijo. Vendar je to le slepilo. Ko bodo puristi dosegli svoj cilj, ko bodo vse tujke zamenjane z domačimi ustreznici, purizma ne bo več, saj ne bo nobene tujke, proti kateri bi se boril. Takrat ne bo obstajala niti potreba po rabi te besede (razen seveda v zgodovinskih učbenikih), saj bo poimenovala v tistem času neobstoječo stvar. Pustiti pri miru besedo, ki bo tako ali tako izginila, ko se bo puristični boj zaključil, ne izkazuje velike strpnosti. Prej je to dobra motivacija za še trši boj.

4. Imena podjetij

4.1. Zakon o gospodarskih družbah

Kot je bilo že omenjeno, so ravno imena podjetij eno od področij rabe slovenščine, kjer se varstvo jezika lahko izvaja. To omogočajo predvsem uradni postopki, ki spremljajo ustanovitev podjetja. Vsako podjetje se mora ob ustanovitvi registrirati na sodnem registru pri okrajnem gospodarskem sodišču. Če bi se glede imena podjetja karkoli predpisovalo, bi lahko ravno ob registraciji podjetja pregledovali imena in zavračali neustrezna.

V primeru varovanja jezika bi imena podjetij lahko omejevali glede na jezik, ki ga uporabljajo. Če imena niso fantazijske besede, so najpogosteje preprosto obča imena iz določenega jezika. Tu bi torej lahko obstajalo določilo, ki bi prepovedovalo oziroma omejevalo uporabo neslovenskih imen podjetij - imen, ki bi vsebovala očitno neslovenske besede, korene besed, besedotvorne in skladske vzorce, črke itd.

Vsako od obeh možnosti podpira določena skupina oseb, ki vidi v njej lasten interes. V slovenski družbi obstajata oba kroga ljudi, tako tisti, ki podpirajo izključno slovenska imena podjetij, kot tisti, ki temu nasprotujejo. Zakon seveda ne more uzakoniti nasprotujočih si želja različnih družbenih skupin. Vsaka skupina ima na določen problem svoj pogled in pogledu primerno rešitev. Zakon pa je ali kompromis ali pa, kar je pogostejše, zastopa le omejene interese najmočnejše in najvplivnejše skupine.

V času sprejemanja Zakona o gospodarskih družbah (v nadaljevanju ZOGD) je bilo veliko razprav, ali naj zakon vsebuje določilo, ki bi predpisovalo slovenska imena podjetij, ali naj bo, kar se tega tiče, bolj liberalen. Takrat se je zdelo, kot da so v boju zmagali tisti, ki so se zavzemali za izključno slovenska imena. Njihovi glasovi so zadovoljni potihnil, saj tudi ob branju ZOGD veliko lažje pridemo do sklepa, da morajo biti imena podjetij v slovenskem jeziku, kot do nasprotnega sklepa. K takemu branju zakona, po uradni praksi sodeč napačnemu, nas ne privede površnost, temveč je res zakon ta, ki je nenavaden ali celo zavajajoč. V tej konfliktni situaciji se je namreč izmed obeh nasprotujočih si skupin bolje znašla tista, ki je podpirala možnost dajanja tujejezičnih imen podjetij. Očitno je bila takrat politično močnejša in vplivnejša.

ZOGD govori o imenih podjetij v drugem poglavju. Zakon za ime podjetja uporablja termin firma. Izraz sam naj bi bil prevzet iz nemškega prava, na tradicijo katerega je

bolj ali manj naslonjen celoten zakon. 12. člen opisuje pojem firme, to naj bi bilo ime, s katerim naj bi firma poslovala, in določa njeno vsebino: "V firmi mora biti označba, ki napotuje na dejavnost družbe." 20. člen pravi, da mora biti firma v slovenskem jeziku. Isti člen v svojem tretjem odstavku predvidi tudi izjemo, namreč določilo o obveznem jeziku "se ne nanaša na dodatne sestavine iz 13. člena tega zakona". Ta omenja možnost obstoja dodatnih sestavin v firmi, "ki družbo podrobneje označujejo".

Iz napisanega sledi, da bi moralo biti jedro firme, s katerim družba posluje in s katerim se torej tudi razlikuje od ostalih družb, v slovenskem jeziku in da obstaja tudi del firme, za katerega ne velja, da mora biti v slovenskem jeziku. Ta dodatna sestavina pa ima predpisano še eno lastnost. 27. člen predpisuje obvezne sestavine posameznih tipov družb. V četrtem odstavku govori o obeh najpogostejših tipih družb. Obe "morata imeti v firmi dodatno sestavino iz 13. člena tega zakona, in označbo, da gre za družbo z omejeno odgovornostjo ("d.o.o.") oziroma delniško družbo ("d.d.)." Torej mora imeti firma sestavino, za katero ne velja, da mora biti v slovenskem jeziku. Še vedno pa se zdi, da zakon določa jezik osrednjega dela firme, ki naj bi bil hkrati tudi glavno sredstvo predstavitve družbe v javnosti.

Da je vsebina taka, so v tistem času pisali tudi časopisi. Tik pred sprejemom zakona je v Delu Lojze Janko razlagal vsebino ZOGD in poudaril, da se je vlada "opredelila za dosledno spoštovanje in uveljavljanje uporabe slovenskega jezika v gospodarskih družbah", da bodo morala biti v slovenščini napisana vsa finančna poročila družbe, "... prav tako pa mora biti v slovenskem jeziku tudi firma družbe." (Kržišnik, 1993) Da so z zakonom predpisana le slovenska imena podjetij, je bil še leta 1994 prepričan tudi Janez Gradišnik (1994), ki je celo zapisal, da bi morali sodniki, ki so po sprejemu novega zakona registrirali podjetje z angleškim imenom, zaradi očitne kršitve zakona disciplinsko odgovarjati. Ravno prepričanje Janeza Gradišnika kot zavzetega purista in "skrbnika jezika" nam lahko pove, kakšno sliko si je o zakonu ustvaril nekdo, ki ga je zagotovo z vso vnemo tudi prebral (2. poglavje, ki govori o imenih, seveda). In če bi se v medijih takrat pisalo o dejanski vsebini zakona, si lahko mislimo, da Janez Gradišnik kot najglasnejši slovenski purist ne bi ostal tiho. Še danes je mnogo Slovencev prepričanih, da je v imenih slovenskih podjetij slovenščina res predpisana z zakonom. To lahko potrdi tudi nekaj vprašanj, ki jih je dobil ŠUSS¹⁵, kjer so se spraševalci čudili, kako to, da obstajajo angleška oziroma tuja imena podjetij takemu zakonskemu določilu kljub.

¹⁵ Študentska skrb za slovenščino je svetovalno telo za vprašanja v zvezi z jezikovno rabo, ki deluje na svetovnem spletu.

Podobnega mnenja je bil tudi Janez Dular leta 1997: "... v njenem (Republike Slovenije, op. pisca) parlamentu je bila pri sprejemanju Zakona o gospodarskih družbah celo zmanipulirana določba, ki naj bi varovala slovenščino v imenih firm (neposredna posledica, dokumentirana v Uradnem listu RS VI/18, 1996, str 980: registracija novih firm R & M Jakša, Aerokid, Stimacomp, Eco Consulting, Ziplex, Bio Nova Texiterm, Carnium Film, Unique, Alsoft International ...". Tako poroča tudi Alenka Gložančev leta 1996, ko pravi, da so branilci slovenščine uspeli v svojih prizadevanjih in v zakon o podjetjih dodali člen, ki se glasi: "firma mora biti v slovenskem jeziku"¹⁶.

Omenjeni 20. člen pa v svojem tretjem odstavku pravi, da se določba prvega odstavka, to je tista, ki govori o jeziku firm, ne nanaša na dodatne sestavine iz 13. člena. In ravno tu se običajno branje zakona glasi drugače od komentarja ZOGD (Ilešič 93).

Kakor zakon razlaga komentar, je "firma najpomembnejši znak individualizacije družbe", je obvezna sestavina ustanovitvenega akta in jo je treba vpisati v sodni register. Rabi za njeno razlikovanje od drugih družb in je s tem pomemben element nastopanja na trgu.

Vsaka firma ima po komentarju ZOGD tri obvezne sestavine:

- a) navedbo dejavnosti (to velja za vse tipe družb),
- b) jedro, to je sestavina, ki individualizira podjetnika oziroma družbo (pri d.d. in d.o.o. je to dodatna sestavina),
- c) označbo pravne oblike družbe (to se izrazi s kratico: d.d., d.o.o., d.n.o., k.d. ...),
- d) lahko ima še dodatne sestavine, te so uporabne predvsem tam, kjer je jedro obvezna osebna sestavina.

Dodatna sestavina je razložena kot fantazijski dodatek, ta je obvezna pri kapitalskih družbah. Lahko je osebna, stvarna ali mešana. "Dodatna sestavina je lahko poljubna označba, ni potrebno, da gre za besedo, zlasti tudi ni treba, da je v slovenščini." Lahko je tudi posamezna črka, kratica, številka, šifra, "pač pa mora biti sposobna za zapis z običajnimi znaki in izgovorljiva". (Ilešič, 1993) Zato samo simbol ali slika ne moreta biti taka dodatka. Družba lahko uporablja tudi skrajšano firmo, ki vsebuje sestavine, po kateri se razlikuje od ostalih družb, in označbo, za kakšno družbo gre. Jedro firme, ki ga družba lahko registrira tudi kot skrajšano firmo in potem posluje le

¹⁶ Omenja sicer dopolnilo k Zakonu o podjetjih, ki naj bi bilo objavljeno v Uradnem listu Republike Slovenije z dne 10. 6. 1993. Takega dopolnila omenjeni ULRS nima. Na isti dan je bil sprejet ZOGD. Pa tudi določilo, ki ga omenja, je dobesedno povzeto iz ZOGD. Povzema prvi odstavek 20. člena.

z njo, je torej del imena podjetja, ki ni nujno v slovenskem jeziku. Kakor je zakon razložen in kakor ga uporabljajo, res ne potrebuje določila o slovenskem jeziku, saj to določilo velja le za del imena, ki ga je mogoče tudi opustiti. To največkrat družbe tudi storijo, da namreč registrirajo še skrajšano firmo in potem poslujejo le z njo. Četudi imamo člen, ki na prvi pogled obeta slovenska imena podjetij, se na koncu izkaže, da členu prav lahko sploh ne bi bilo, vsaj kar se tiče izpolnjevanja želje po slovenskih imenih podjetij. Tak, kot je sedaj, v taki družbi sočlenov, res ni drugega kot pesek v oči tistim, ki so tako ali drugače utemeljevali potrebo po slovenskih imenih podjetij in so mislili, ali pa še vedno mislijo, da so njihove zahteve bile upoštevane. Iz zakona namreč ni jasno razvidno, da je ravno ta dodatna sestavina tisti del imena podjetja, s katerim se podjetje predstavlja, po katerem si ga mi (javnosti oziroma tisti, ki s podjetjem poslujejo) zapomnimo.

Zakon, tak kot je sedaj, pa ne le da omogoča poljubna imena, temveč prav gotovo podpira od tujih predvsem angleška imena. Zakaj? Kot je že bilo omenjeno zgoraj, je dodatna sestavina, torej jedro firme, lahko poljubna označba oziroma znak. Lahko je tudi posamezna črka, kratica, številka, šifra itd. Sposobna mora biti le zapisa z običajnimi znaki in izgovorljiva. Vprašanje je, kateri znaki so običajni, "običajni za poprečnega uporabnika". Odgovor vsebuje Pravilnik o dopolnitvi pravilnika o načinu vodenja sodnega registra. "Vsi podatki se v glavno informatizirano knjigo sodnega registra vpisujejo z uporabo črk slovenske abecede in naslednjih črk mednarodne abecede: q, x, y, w." (ULRS, 24. 1. 1997, str. 214) Da obstaja nekaj takega kot mednarodna abeceda, je prav zanimiv podatek. Seveda je govor o štirih črkah angleške abecede, ki jih slovenščina ne pozna. Od vseh tujih besed lahko pravilno zapišemo le angleške. V bistvu je zapis neangleških tujih besed onemogočen zaradi možne napake v pomenu. Da se tudi razumeti, zakaj so abecedo omejili ravno na te črke. Brez težav jih je namreč mogoče zapisati z računalniki, ki sestavljajo informatizirano knjigo. Računalniki so bili razviti predvsem/najprej za zapisovanje angleščine, zato imajo vse črke angleške abecede privilegij samostojnih črk na tipkovnici in zasedajo običajno mesto v ASCII kodi, ki velja za nekakšen neuradni standard. Za zapis manj pogostih črk evropskih abeced moramo uporabiti prenekatero zvijačo, pa še to ni možno v vseh programih. Ti pogosto uporabljajo omejen osnovni nabor znakov operacijskega sistema. V mislih imam črke, kot so poljski ł, ż, ę, dź; češki ř, ů, ě, ň, ť, d'; francoska ç in ê; skandinavski ð, þ, æ, å, ø, pa še mnogo bi se jih našlo. Dovoliti v zapisu tudi te črke, če že dovolimo angleške, bi bilo edino prav, še posebej če se hočemo priključiti Evropi enakopravnih narodov in jezikov in seveda tudi pisav. Po drugi strani zakon govori o običajnih znakih,

običajnih za poprečnega uporabnika, in če se nam že kateri tuj črkopis zdi običajen, je to skoraj gotovo angleški. Verjetno sta si angleški in nemški črkopis precej blizu po običajnosti, ali pa je nemški še celo običajnejši, vendar Nemci niso prvi izdelali računalnika. Kljub svoji običajnosti pa je angleški črkopis gotovo tuj. Poprečen potrošnik namreč ne ve, da se "th" izgovarja [p] in podobno. Vsekakor bi običajnost lahko določili s kakšno bolj prefinjeno metodo, ne le glede na to, ali se neko črko da zapisati z računalnikom ali ne.

Omeniti velja tudi kontinuiteto podobnih želja na imenoslovnem področju. Podobno določilo je vseboval že Zakon o združenem delu iz leta 1976: "Firma mora biti v jeziku, ki je v uradni rabi v kraju, kjer je sedež organizacije združenega dela."

Z določilom o jeziku firme so pisci zakona hoteli doseči oziroma bolje rečeno prikazati neko stopnjo varstvenega odnosa do jezika. Hoteli so vnesti določeno stopnjo skrbi za jezik, vendar jim to ni najbolje uspelo. S pravilnikom dopolnjen zakon ne varuje jezikovne raznolikosti. S tem, ko govori o znakih mednarodne abecede in misli na znake angleške abecede, dela med jeziki razlike v korist angleščini ter ji pomaga pri njenem uveljavljanju v vlogi svetovnega jezika. Lahko bi rekli, da je zakon tudi neuspešno purističen. Usmeritev v purizem se kaže z dopustitvijo izključno domačega jezika. Zakon že vnaprej določa, v kakšnem jeziku mora biti firma, ne glede na vrsto podjetja, ciljno publiko imena ipd. Brez pravega razloga izenači vsa podjetja in vsem določa firmo v slovenskem jeziku. Vendar je v svojem purizmu neuspešen, saj podjetja pri svojem poslovanju brez težav uporabljajo skrajšano firmo, ki ne vsebuje nujno slovenskega dela imena.

4.2. Koliko se držimo ZOGD

ZOGD naj bi določal jezik firme, to je jezik imena, s katerim družba posluje in s katerim nastopa na trgu. Vsaj zdi se, da je tako, saj se eden od členov nedvoumno glasi: "Firma mora biti v slovenskem jeziku", a ga drugi člani omejujejo in razlagajo drugače, predvsem kar se tiče pristojnosti nad različnimi deli firme. Vseeno pa obstaja del firme, ki mora biti v slovenskem jeziku. To je tisti del, ki napotuje na dejavnost družbe. Ker pa vseeno obstajajo tudi firme, ki tudi te določbe ne spoštujejo, sem stvar natančneje pregledal. Med 4.000 zadevami, ki jih je sodni register obdelal v prvem polletju leta 1998, je bilo omenjenih okoli 2.000 različnih podjetij od preko 30.000 pri ljubljanskem gospodarskem sodišču registriranih gospodarskih družb.

4.2.1. Opis dejavnosti

Dejavnost družbe mora biti razvidna iz firme oziroma mora firma napotovati na dejavnost. Iz sestavine mora biti razvidno, s čim se družba ukvarja, tu velja načelo resničnosti. Vendar se postavlja vprašanje, komu mora biti to razvidno? Vsekakor ne sodišču, ker imajo v registru zapisane tudi šifrirane dejavnosti podjetja. Torej mora biti razvidno vsem, ki pridejo v stik s podjetjem: javnosti - slovenski javnosti, državljanom Republike Slovenije. Ti pa morajo znati slovensko, saj drugače ne bi imeli slovenskega državljanstva - kot je zapisano v ustavi, je uradni jezik v Sloveniji slovenščina.

Torej je povsem smiselno, da se določilo o jeziku firme nanaša na ta del firme. Pa vendar so registrirane tudi take firme, ki temu pogoju ne zadostijo. Seveda lahko oporekamo, da moramo najprej povedati, kaj slovenščina je, preden lahko kritiziramo tiste, ki naj bi kršili zakonsko določbo. Tudi v ustavi piše, da je uradni jezik v republiki Sloveniji slovenščina, in nikjer ne piše, kaj to pravzaprav pomeni. Vendar lahko brez težav sklepamo, da je mišljena slovenščina, kakršno opisuje Slovenska slovnica, določa Slovenski pravopis (SP), besedišče pa naj bi bilo zbrano v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ). Vsaj dokler ne bomo dobili urada za jezik, druge možnosti niti ni.

Med pregledanimi imeni je bilo tudi nekaj problematičnih: nekaj sestavin, ki so navajale dejavnost z angleškimi besedami. Tako je registrirano podjetje, katerega dejavnost je "training system". Da ne gre za slovenski jezik, verjetno ni treba posebej dokazovati. Ena od dejavnosti je tudi "aircraft, engineering and management". Če bi za drugi dve besedi še lahko trdili, da sta tako rekoč mednarodni in torej tudi

slovenski, za prvo tega ne moremo trditi. Še bolj zanimiva dejavnost je "Biotechnical Erosion Control". Kar je pri njej zanimivo, je, da ni zapisana niti v angleščini, sicer bi se glasila "Biotechnical ...". Podjetje je bilo s takim imenom sicer ustanovljeno leta 1992, torej še pred sprejetjem ZOGD, vendar je leta 1997 spremenilo firmo, za novo firmo pa bi moral veljati nov zakon. Na vlogi za spremembo firme je bilo zapisano "Biotechnical ...", kar izključi možnost tipkarske napake v sodnem registru in tudi pri podjetnikih samih, saj so dvakrat, tako ob ustanovitvi kot ob spremembi firme, "biotechnical" zapisali narobe. Da zapisa angleške besede register ni popravil, se da razumeti, saj njim pač ni treba vedeti, kako se kake besede zapišejo v angleščini. Narobe je to, da kvaziangleškega opisa dejavnosti niso zavrnil. Komu namreč tak zapis koristi? Podjetja so po 19. členu ZOGD obvezana pri svojem poslovanju uporabljati firmo v obliki, v kakršni je vpisana v register. Podjetje je torej, vse dokler ne bo znova spremenilo firme, obvezano uporabljati napačno črkovano angleško besedo. Če je angleška predstavitev dejavnosti uporabna za poslovanje s tujino, bi to le stežka trdili za napačno črkovano besedo. Takšna napaka med angleško govorečimi gotovo ne vzbudi občudovanja, prej obratno. Podobnih zadev pa je v registru veliko.

Za navedbo dejavnosti svetovanja se v imenih podjetij uporablja vsaj osem različnih besed: consult, consulting, cosulting, konzulting, konsulting, konsalting, konzalting in (finančno) svetovanje. Od naštetih je le zadnja navedena v SSKJ, od ostalih pa sta consult in consulting angleški besedi, konzalting podomačena oziroma z domačim pravopisom zapisana angleška beseda, druge pa so čudni hibridi slovenskega in angleškega zapisa. Vsaj za eno različico lahko z gotovostjo trdimo, da je le rezultat napake, ki se pripeti zaradi neustaljenosti zapisa in predvsem zaradi dopuščanja kakršnihkoli tujk. Ko so namreč na register dobili prošnjo za vpis podjetja, so ustanovitelji na obrazec zapisali 'cosulting'. Na registru so besedo natančno prepisali in se očitno niso vprašali, kaj naj bi beseda sploh pomenila. Da gre res za napako, potrjujejo vsi ostali dopisi na register s strani podjetja, kjer je brez izjeme zapisano consulting, saj cosulting prav nič ne pomeni. Razlog za to in podobne napake pa tiči ravno v dopuščanju zapisovanja tujk. Uslužbencem registra ni treba poznati zapisa angleških besed, slednje tudi niso dovoljene, zaradi česar natančno prepišejo prijavne obrazce. Z gotovostjo lahko trdimo, da bi bilo podobnih napak precej manj, če bi bile besede bolj strogo slovenske. Prvič, uslužbenci gotovo znajo bolje črkovati slovenske besede od angleških oziroma tujih nasploh, in drugič, nobena težava ne bi bilo vnesti v program še črkovalnik, ki bi take in podobne napake pri slovenskih

besedah popravil. Sedaj, ko je dopuščenih veliko tujih besed različnega izvora, je vpeljati črkovalnik tako rekoč nemogoče.

Bolj kot "cosulting" sta moteča zapisa konsulting in konsalting. Pri prvem se namreč kaj hitro opazi, da je vse skupaj le plod napake, medtem ko sta ostala dva rezultat nezadostnega poznavanja bodisi angleščine bodisi slovenščine. Če tuje besede lajšajo predstavitev podjetja na tujih trgih, to gotovo ne velja za tujke, zapisane po nekem čudnem in napačnem pravopisu, recimo konsalting, konsulting, konzulting, cosulting. Od osmih različnih zapisov iste dejavnosti jih je bilo po sprejetju ZOGD, ko bi moral biti nadzor nad vpisom poostren, v register vpisanih pet.

Le nekaj manj je različic zapisa besede inženiring. Med pregledanimi firmami sem jih naštel šest: engineering, engeniring, ingeniring, ingenering, inžiniring, inženiring. Prva različica je angleška in zadnja slovenska, vse vmes pa kažejo različne stopnje nepoznavanja angleškega in slovenskega pravopisa. Nepoznavanje pravopisa pa ni le na strani ustanoviteljev. Ti ime predlagajo in ga dajo v oceno in sprejem sodnemu registru, register pa bi moral poskrbeti, da so firme le v slovenskem jeziku. Vendar pa je včasih resničnost ravno nasprotna. Podjetje s celim imenom "AA, center za finančni ingeniring, d.o.o. Ljubljana, Podjetje za finančni inženiring" je sodni register silil v rabo zapisa ingenering za opis njihove dejavnosti, četudi v obvezni sestavini firme, ki opisuje dejavnost, uporabljajo edino slovensko obliko zapisa. Slovensko obliko so imeli vpisano tudi v prijavnem obrazcu, le notarka je za opis dejavnosti uporabila zvezo: Podjetje za finančni ingeniring. Vse to kaže, kakšna zmeda vlada, ker sodni register noče dosledno uporabljati ene same oblike. Ta zmeda pa lahko pripelje tudi do drugačnih težav: do težjega individualiziranja podjetij. Registriramo lahko namreč šest podjetij, ki bi se imenovala A INŽENIRING oziroma A + ena od različic zapisa te dejavnosti.

Podobno nerazumljivo odstopanje od slovenske knjižne norme pomenijo tudi zapisi dejavnosti zunanje trgovine oziroma uvoz - izvoz, import - export. Niti eno samo podjetje, ki ima to dejavnost zapisano v firmi, ni besede eksport zapisalo po slovenskem pravopisu. Vsi brez izjeme so zapisovali črko x 'iks'.

Na vprašanje, kako je možno, da je v nujno slovenskem delu imena consulting, so referentke, ki se ukvarjajo z reševanjem teh zadev, odgovorile, da zato, ker podjetniki uporabljajo to besedo. Slovenščina se torej izgubi, ker je podjetniki ne uporabljajo. Sicer je res, da slovenščino opredelimo tudi kot vse tisto, kar Slovenci uporabljajo, vendar pa ravno s tako rabo, ki consultinge uzakoni, in to se zgodi na registru, to rabo še kako pospešujemo. Ni jasno, zakaj imamo pet različic zapisa 'konzaltinga',

verjetno ker podjetniki to besedo tako zapisujejo. Da stanje s šestimi različnimi zapisi inženiringa ni dobro, so se strinjali tudi na registru. Register priznava nedoslednost in površnost sodišča. Vendar nimajo resnega namena spreminjati trenutnega stanja. Ravno sodni register, ki vpiše le firme v slovenščini, je še kako normativen in predpisovalen. Vsak bo namreč rekel, da če je tako ime že registrirano, je torej slovensko, in če je slovensko, ga lahko ali pa celo moram uporabljati tudi sam. Ali je prav dopustiti sodnikom in podjetnikom tako samovoljo, bi bilo vredno razmisliti. Konec koncev bi lahko rekli, da so tudi povsem angleški stavki slovenski, ker tako pri nas pač govorijo. Bolj kot kaj drugega pa je to vprašanje pravopisa.

Firme bi torej lahko razdelili glede na jezik v delu firme, ki predstavlja dejavnost.

1. Opisi z angleškimi besedami.

- 1.1. Opisi dejavnosti, ki uporabljajo izključno angleške besede: 'KARNER IMPORT, Import - Export - Engineering - Marketing - Consulting - Representation d.o.o.', 'AFA, training system d.o.o.', 'PRINČIČ & PRINČIČ, aircraft, engineering and management d.n.o.', 'AGROTIME, export - import d.o.o.'. Ti opisi kršijo določilo o slovenskem jeziku, saj slovenščine sploh ne vsebujejo. Zadnjo firmo bi lahko uvrstili tudi med firme, ki ne spoštujejo slovenskega pravopisa.
 - 1.2. Opisi dejavnosti, ki vsebujejo tudi angleške besede: 'ETE, podjetje za ekološko tehnološki *engineering* d.o.o.', 'ZORAN THALER, mednarodni *consulting* d.o.o.', 'KOMPAS DESIGN, podjetje za marketing in *design* d.d.', 'ROSSANA, *export - import*, izobraževanje, trgovina in proizvodnja tekstila d.o.o.', 'A.A. INVEST TRUST, d.o.o., Ljubljana, Organizacija finančnih skladov, *consulting in engineering*', 'BALEKS, varstvo pri delu, varstvo pred požarim, varstvo okolja, rent a car, *rent a boat* d.o.o., Ljubljana', 'ECC EFEKT, podjetje za inženiring, *kontrolling* in konzalting d.o.o.', '3 GO, *dental & marketing*', 'REGENT, marketing & *consulting* d.o.o.'. Zadnji dve firmi bi brez težav uvrstili tudi v prvo skupino.
 - 1.3. Opisi dejavnosti z napačno zapisanimi angleškimi besedami. Razlikujemo lahko očitne napake, npr. 'LOTU TRADE, trgovina, proizvodnja, marketing, *cosulting* d.o.o.', in pravo nepoznavanje angleščine: 'PROJEKTING BIRO, podjetje za projektiranje, *konsulting* in inženiring d.o.o.', 'I.P.E. - SOLOMUN IN DRUŽBENIKI, izvedba, projektiranje, *engeniring* k.d.', 'BIOTEC, *Biotechnical erosion control* d.o.o.'.
- #### 2. Opisi v slovenskem jeziku oz. s slovenskimi besedami.

- 2.1. Opisi, ki vsebujejo napačno zapisane slovenske besede. Tudi tu lahko ločimo očitne napake, 'PODRŽAJ, *gradbeništvo*, gostinstvo, trgovina d.o.o.', od nespoštovanja pravopisa: 'NACIONAL, podjetje za zastopanje, prodajo, servis in *konsalting* d.o.o.', 'AA, Center za finančni *ingeniring* d.o.o.', 'MIKROTRADE, trgovina in *inžiniring* d.o.o.', sem spada še zgoraj omenjeni '*konzalting*', pa tudi tudi zgoraj razvrščene '*import - export-e*' bi lahko uvrstili sem.
- 2.2. Opis v slovenščini oziroma le z besedami slovenskega knjižnega jezika. Teh je največ: 'A.A. CENTER ZA FINANČNI INGENIRING, d.o.o., Ljubljana Podjetje za finančni inženiring', 'CONSULTING, d.d., podjetje za finančno poslovne storitve in svetovanje', 'JSD GLOBAL TRADE, uvoz in izvoz, d.o.o.', 'MISTER DŽIRLO, trgovsko podjetje, d.o.o. Ljubljana' itd.

Od teh sedmih skupin zakon dovoljuje le zadnjo. Razumljiv pa bi bil tudi obstoj očitnih napak pri slovenskih besedah. Smiselno bi bilo toleriranje celotne skupine 2.1., medtem ko bi morale biti vse štiri skupine s tujimi prvini prepovedane. Za domača podjetja smo glavno občinstvo predstavljanja Slovenci, tako da je vsiljevanje kakršnegakoli tujega jezika krnjenje slovenščine in njeno izrivanje iz javne rabe. Z vidika varovanja jezika to nikakor ni zaželeno, saj je to eno od znamenj morebitnega začetka smrti jezika. Po drugi strani sta po merilu ustreznosti imena, merilu, ki bi ga moralo upoštevati tudi jezikovno varstvo, podobno primerni prva in druga skupina, oziroma je prva skupina primernejša od četrte. Gotovo je namreč ime ustrežnejše, če se iz njega ni mogoče norčevati.

S čim se podjetje ukvarja, mora biti jasno vsem, ki imajo opravka z neko družbo. Če družba posluje s tujino, kjer se pač ne govori slovensko, bi bilo verjetno prav, če bi bilo jasno tudi njim. Torej je predpis, ki omogoča prepoznavanje dejavnosti le Slovincem, ali neumen ali pa obrnjen v obrambo zgolj slovenskih potrošnikov, kar se ne zdi najbolj prav, še posebej ne v Evropi enakih možnosti. Zakon predvidi tudi možnost prevoda firme v tuj jezik, ta bi se dodal slovenski firmi. To je gotovo najboljša rešitev. Vse firme naj imajo prevode, vendar naj imajo strogo slovenska imena, prevode pa v jezikih tistih držav, kamor bodo izvažala oziroma kjer bodo poslovala, oziroma naj imajo možnost dodajati prevode po lastni presoji. Pri predstavljanju dejavnosti bi bilo zelo lahko zbrati fond besed v recimo dvajsetih pomembnih evropskih jezikih, ki se jih da zapisati z latinico. Te besede bi bile lahko neobvezen del imena. Podjetja se individualizirajo po fantazijskem imenu, ki se ga seveda ne bi smelo prevajati. Obstaja pa tudi primer prevajanja fantazijskega imena.

4.2.2. Fantazijska sestavina

Glavni del firme dveh najpogostejših vrst podjetij, to sta d.o.o. in d.d., je fantazijsko ime, za katerega ne velja noben predpis o obvezni rabi slovenščine. Pa vendar, ali je prav, da je ime zapisano tudi v poljubnem pravopisu? Tu se pojavi več problemov. Prvič, za kakršnokoli besedo je težko reči, ali je del jezika ali ne, saj je jezik živ organizem, ki sprejema vase toliko besed, kolikor jih potrebuje, in ne pazi nujno na njihovo obliko. Tudi če bi določilo o obvezni uporabi jezika veljalo za fantazijsko ime, bi ga le težko izvajali, medtem ko je pravopis veliko bolj določen, trden in nespremenljiv, tudi veliko bolj uraden, pa tudi pravopisna pravilnost je skoraj stodontno preverljiva. In drugič, pravopis določa izgovor, in če je pravopis določen vnaprej, ima en zapis lahko le en izgovor. Če dopustimo več pravopisov, ima lahko neka firma, ki je v registru le zapisana, več različnih glasovnih variant oziroma več možnosti izgovora. Ravno tako lahko isti izgovor zapišemo v vsakem pravopisu drugače. To je tudi vprašanje slušne in pisne podobnosti. Problem predstavlja izgovor raznih nenavadnih imen, kot so Margherites, Cuilleree, ki bi, če nič drugega, morala imeti zraven še zapisan in registriran izgovor, saj preprosto ne moremo vedeti, kako se tako ime prebere. Vsa uradna komunikacija naj bi potekala po pisni poti. Vendar je tudi slušna oblika pomembna, govor je namreč osnovna oblika medčloveške komunikacije. Pisati se je naučilo kasneje tako človeštvo, kot se ga nauči kasneje vsak posameznik. Izgovor je še kako pomemben pri reklamiranju, saj sta televizija in radio izredno pomembna oglaševalska medija. Vse dokler ne določimo uporabljane pravopisa in preko tega registriranega izgovora, je kakršnokoli sporazumevanje možno le na pisen način.

Sodni register je uradna ustanova. Če je uradni jezik slovenščina, in če morajo biti vsi uradni dokumenti v slovenščini, se pričakuje, da je tudi uradno zapisovanje slovensko oziroma po slovenskem pravopisu. Ali ni potem več kot običajno, da se tudi v sodni register zapisuje po uradnem pravopisu - ker vsa uradna komunikacija teče le preko papirja, je spoštovanje pravopisa še toliko bolj pomembno.

Sodišče je nedosledno in površno tudi pri upoštevanju pravilnika o načinu vodenja sodnega registra. Pravilnik dovoljuje v imenih podjetij le črke slovenske abecede in štiri črke angleške abecede. Vendar med zapisi podjetij najdemo tudi črke, ki jih pravilnik ne dovoljuje. V pregledanih firmah se pojavljajo mehki č - 'ć', Contact bureau Maksimović & Maksimović d.n.o., đ in o s preglasom - 'ô'. Zelo verjetno pa bi našli še kakšno drugo črko tujih abeced, ki je slovenščina ne pozna.

To vprašanje je povezano tudi z vidno in slušno ločljivostjo firme. 21. člen zakona pravi: "Firma družbe se mora jasno razlikovati od firm vseh drugih družb." Ne pove pa, kako se mora razlikovati oziroma kaj pomeni 'jasno'. Ali to pomeni le, da se mora drugače zapisati, ali da mora biti firma različna tudi po izgovoru. Razumljivo bi se zdelo, da jasno razlikovanje upošteva tako vidno kot slušno podobnost oziroma da se imeni samo po vidni plati med seboj ne razlikujeta dovolj jasno.

Firma je ime in vsako ime je znak, torej sestoji iz označevalca in označenca. Pri pregledovanju imen, kakršnega sedaj izvajajo na sodišču, je ime samo tako označevalec kot označeno, saj ga ne povezujemo s podjetjem, ki ga predstavlja. Označeno bi moralo biti podjetje. Za označevalca jemlje sodišče le zapis, ne pa tudi slušne podobe. Označenec je v primeru drugega imena seveda drug, saj gre za drugo podjetje. Torej je tudi znak drug in se imeni že zaradi drugega označenca jasno razlikujeta. Pa vendar, pri imenih podjetij pojavi sinonimije (sopomenskosti) in predvsem homonimije (enakozvočnosti) niso najbolj zaželeni, saj bi povzročili preveč težav pri poslovanju podjetij. Sopomenskost je s skrajšano firmo na nek način celo uzakonjena. Ta sopomenskost je sicer registrirana, še vedno pa je pri poslovanju moteča. Zdi se, da je tu sopomenskost potrebna le zaradi izogiba določilu o slovenskem jeziku v firmi. Skrajšana firma namreč lahko ob oznaki d.d., d.o.o. ipd. vsebuje le fantazijski dodatek, njena vrednost pa ni v nobenem pogledu manjša od polne firme. Enakozvočnost (hominimija) pa bi morala biti kar se da strogo onemogočena, saj omogoča zamenjave pri potrošnikih in v poslovanju med podjetij samimi. Pa vendar gospodarsko sodišče oziroma sodni register enakozvočnost omogoča, s tem ko dopušča raznovrstne pravopise in hkrati ne registrira izgovora ter preverja le enakost zapisa.

Imena imajo še eno omejitev, vezano na ločljivost od drugih imen. 17. člen pravi, da ime ne sme vsebovati besed ali znakov, ki vsebujejo znane blagovne in storitvene znamke drugega upravičenca, s čimer je preprečena uporaba znanih blagovnih znamk (angl. famous trademark).

Za primer vzemimo registrirani firmi Jeti in Yeti. Tu je bilo očitno upoštevano le načelo vidne ločljivosti, oziroma se da to razumeti tako, da ne Jeti ne Yeti nista slavni blagovni znamki, ki ju firma ne bi smela vsebovati. Prav tako pa bi si lahko mislili, da nam na registru ne bi pustili registrirati firme Kokakola z obrazložitvijo, da preveč spominja na znano blagovno znamko, čeprav nanjo ne spominja vidno, temveč slušno. To razlikovanje in nedoslednost pri ugotavljanju vidne in slušne podobnosti sta problematična ravno zaradi dopuščanja imen s tujim črkopisom. Tuj črkopis namreč omogoča zapis istega imena na drugačen način, zato zlahka registriramo

dve enaki imeni, ki sta različno napisani, saj tega nihče ne more preverjati, ker je možnih zapisov preveč. Zakaj je to škodljivo? Ker poteka sporazumevanje tudi po govorni poti. Med seboj se obveščajo potrošniki, pa tudi televizija in radio sta zelo močna oglaševalska medija, kjer potem ni več popolnoma jasno, o kateri firmi govorimo, saj se obe izgovarjata enako. To na nek način omogoči zavajanje potrošnika.

Prav lahko se tudi zgodi, da se registrirata podjetji z imeni 'A ingenering' in 'A ingeniring'. To je še posebej moteče, saj besedi ingenering in ingeniring prepoznamo kot obče ime, ki si ga ne zapomnimo po obliki, kot si moramo zapomniti vsako lastno ime, saj obliko že poznamo. Zapomnimo si besedo, njen pomen in obliko, kakršna je v našem lastnem slovarju. Obe imeni vsebujeta isto obče ime, saj poznamo le eno besedo inženiring. Obe imeni, četudi sta različni, prepoznavamo kot eno samo ime. Morebitna odstopanja od besede našega slovarja in zapisa, kakršnega smo videli v drugem imenu, si lahko razlagamo tudi kot lapsus calami. Vse to le podpre predlog o spoštovanju pravopisa in onemogočenju drugih načinov zapisovanja oziroma o dodatni registraciji izgovora.

Imena podjetij, oziroma le njihove fantazijske sestavine, bi lahko razvrstili glede na nabor črk, ki ga uporabljajo, in pravopis, v katerem so zapisana. Pravopis je običajno vezan na jezik, iz katerega so besede prevzete. Imena so pogosto neobičajne kombinacije besed in besednih delov, iz različnih jezikov in pravopisov:

1. Dovoljene črke

1.1. Zapisane tako, da jih je mogoče brati slovensko

1.1.1. slovenske besede: npr. JABOLKO, ČRNI TULIPAN ...

1.1.2. s slovenskim naborom znako zapisljive tuje, predvsem angleške besede, katerih izgovor je povsem običajen: HIS, DRINK, BESTING, GRANDE

1.1.3. najverjetneje tuje besede s poslovenjenim zapisom: VORD, AKROSS

1.1.4. neslovenske oziroma nikogaršnje besede: HOSPITALIA, PLANTAGEA

1.1.5. nikogaršnja imena brez pravega pomena, razne kratice in okrajšave: KRANTES, ELMEG, UNITRON

1.2. Zapisane tako, da se jih ne da brati slovensko

1.2.1. tuje besede: CHAPTER, VALUE, FUN, GRACE, CENTODUE

1.2.2. tuje izmišljene besede: ORTHOPS, MARGHERITES, CUILIEREE

- 1.3. Zapisane tako, da jih ne more brati ne Slovenec ne tujec, oziroma oba z enako truda: ANŽEX, ŽIVEX, ŠAVRIČ TRADE, ČASAR & GOLD COMPACT, ŽIBEK COMMERCE
2. Imena, ki vsebujejo nedovoljene črke: CONTACT BUREAU MAKSIMOVIĆ & MAKSIMOVIĆ; PODRIMČAKU HALIT IN PODRIMQAKU SEMEDIN; DIXIRED - MIJIĆ & CO.; 3D TECHNOLOGIES & ARTS, JELIĆ IN OSTALI; BUGYI - BUĐI & CO.; BÖHM INTERNATIONAL,

4.2.3. Kaj je bilo o imenih podjetij pri nas že povedano.

Prvi, ki je v Sloveniji pisal o imenih podjetij, je bil verjetno Novak (1968). V kratkem sestavku razvrsti takratna imena podjetij med opisna, ki so takrat prevladovala, in posebna. Med posebnimi razlikuje več vrst, lastna imena, obča imena, zloženske. Obenem tudi svetuje, kakšno naj bo ime podjetja, predvsem ko z imenom ustvarimo novo glasovno enoto. Kratiška naj bodo čim lažje izgovorljiva, zloženske naj upoštevajo besedotvorne zakone, glasovno naj bodo čim bližje splošnim normam. Pri ustvarjanju imen pa ne odločajo le jezikovna merila. Navadno so praktična pomembnejša, treba pa je presojati tudi z drugih gledišč, s stališča njihovih funkcij imena predstavljajo podjetja. Veliko imen mora biti sposobnih nastopati tudi v drugojezičnih okoljih, zaradi česar se predvsem večja podjetja izogibajo za druge jezike nenavadnim glasovnim in pisnim prvinam. Po Novakovem mnenju je v slovenščini dovolj možnosti, ki omogočajo najti ustreznejša in za mednarodno rabo primernejša imena od nekaterih težko razumljivih tvorb v tujih jezikih.

Jezikovno razsodišče je v neki svoji izjavi napisalo, da je eno od zmotnih mišljenj naših podjetij, da morajo imeti tuja imena, če hočejo prodreti na tuji trg. Položaj domačih podjetij na tujih trgih je JR primerjalo z literaturo. Veliki jeziki iščejo eksotike in nenavadnosti v literaturi malih jezikov. Če si dober v malem jeziku, te bodo prevedli v velikega. Enako je z izdelki - ne prodajajo se etikete, temveč kvaliteta. Lažja zapisljivost in izgovorljivost sta lahko le v tehnično pomoč, ker si ime lažje zapomnimo in identificiramo. Nekateri so z JR polemizirali, češ da je slovenščina pusta, pomanjkljiva in okorna, da ji manjka primernih besed. Kar je v angleščini ena beseda, naj bi v slovenščini bili dve in še za ti je nevarnost, da ju bo Slovenec predobro razumel. Drugi so JR podprli. Označevanje domačemu tržišču namenjenih izdelkov s tujimi imeni, z namenom zavesti kupca v zmoto, je provincialna primitivnost. Taka psihologija je znana po celem svetu. Francija je na primer prepovedala uporabo tujih besed v označbah, ponudbi, reklami, navodilih, računih in pobotnicah, če obstajajo za te besede francoski izrazi. JR je branilo pravice

slovenskega jezika in iskalo primere tudi znotraj Jugoslavije. V Makedoniji je tržni inšpektor zahteval imena lokalov na uličnih izveskih samo v cirilici. Izgovor za tuje poimenovanje je pogosto opazljivost imena. Jezikovno razsodišče je tujim imenom podjetij in izdelkov nasprotovalo, ker je le redko mogoče izbrati tuje ime, ne da bi se vsiljeval podcenjevalen odnos do slovenskih kupcev ali gostov. Tako hlepenje po tujem je lahko tudi zelo škodljivo in neredko zelo smešno - tako so recimo napisali *boucherie* namesto *bucherie* - mesarstvo namesto lesarstvo. Take baharije s tujstvom naj bi bile na isti ravni kot navzkrižno uporabljanje tujk, naj so te potrebne ali ne, naj so prav izgovorjene in zapisane ali ne.

Kot poroča JR, je Lek naročil raziskavo in ugotovil, da so domači potrošniki načelno za slovenska imena, kupujejo pa še vedno le tista s tujim imenom. Celotno vzhodno tržišče je poznalo ta sindrom: da si je želelo le ameriško embalažo, škatlo z vsiljivimi angleškimi napisi. Le lesna industrija se ni preimenovala. Podjetja ne dajejo slovenskih imen izdelkom, ker imajo ljudje predsodek, da so slovenski izdelki slabše kvalitete. Ali je to zaradi pogosto kritiziranega občutka majhnosti in manjvrednosti ali ker so bili naši izdelki nekdanj zares slabši, je težko reči, verjetno velja oboje. Po drugi strani pa se kupci niti ne morejo navaditi na kvalitetne izdelke s slovenskim imenom, ker so vsa imena slovenskih izdelkov angleška. Če bi začeli dosledno uporabljati slovenska imena in bi bili izdelki kvalitetni, bi ljudje spoznali, da kvaliteta ni več vezana le na angleško ime oziroma da slovensko ime ni več znak nekvalitete.

Najtemeljiteje se je z imeni podjetij ukvarjala Alenka Gložančev. Imena podjetij naj bi enakovredno z drugimi jezikovnimi zvrstmi odražala jezikovno kulturo. "Imena podjetij, kot zelo izrazit psiho- in sociolingvistični pojav le pokazatelj, le zelo jasno ogledalo našega odnosa do materinščine nasploh." Gložančev (1993) Slovenščina naj bi s svojo besedotvorno pestrostjo, s svojim besediščem, v katero je sprejela že veliko mednarodnih izrazov, dajala veliko možnosti za dobra in učinkovita imena podjetij. Kljub vsemu imena podjetij zaradi svoje specifičnosti, so namreč lastna imena z reklamno funkcijo, potrebujejo razširjen prostor in poleg običajnih tudi posebne besedotvorne modele. Glavni razlog odklanjanja je po Gložančev potreba po polnejšem uveljavljanju in razvijanju slovenščine, tudi v njenem poslovnem imenotvorju. Večina enobesednih imen podjetij, registriranih do leta 1989, je oblikovana klasično, s prekategorizacijo že obstoječe besede. Veliko oblikovalcev uporabi dokaj ceneno možnost, da uvozi tujo besedo, ki še ni bila prevzeta v slovenščino. Res je, da noben jezik ni samozadosten, jeziki se prepletajo, izrazit pa je vpliv tistega, katerega nosilci so številčnejši in na določenem področju vodilni, na primer v gospodarstvu, stroki. Z uporabo tujih imen slovenščini onemogočamo razvoj

na tem specifičnem socio- in psiholingvistično zanimivem imenskem področju. Izbira imena je seveda svobodno jezikovno dejanje, vendar ne podcenjujmo svojega jezika in jezikovnih sposobnosti z uvažanjem tujih besed. Pri izvirnih tvorjenih besedah so rabljeni vsi besedotvorni načini, vendar v različni meri. Izpeljav je najmanj. Pokazalo se je, da vsakdo želi dati imenu trdno, vendar motivacijsko osnovo. Količina angleških imen se v 90-ih letih izredno stopnjuje. Prej je bila tujejezičnost, ne vedno angleščina, opazna, sedaj pa je angleščina prevladujoča.

Odklanjanje tujejezičnih imen ni novo. Vendar so bila tujejezična imena do zdaj le moteč pojav, sedaj pa se jim pripisuje usodnejša vloga, češ da so očitni dejavniki ogrožanja slovenščine. Ta dolgotrajni trud za spremembo vedenjskih vzorcev, tako tvorcev imen kot sprejemnikov, se po drugi strani kaže zaradi svoje dolgotrajnosti kot neuspešen. Ali je tak napor smiseln? Da. Vsak jezik opravlja svojo naravno vlogo le, če se razvija v vseh funkcijskih zvrsteh, tudi v imenovanju podjetij. "Imena so vidni pokazatelji našega odnosa do domačega jezika in s tem tudi do naše narodne identitete." (Gložančev, 1991, 88)

4.2.4. Poskus razčlenitve imen glede na izbrane dejavnike

Ker naj bi naloga govorila o imenih podjetij predvsem z vidika uporabljenega jezika, bom poskusil fantazijska imena razvrstiti še glede na uporabljen jezik. Tu je marsikdaj težko ugotoviti, kateri jezik je uporabljen, saj ni jasno, kako se ime izgovarja.

1. Jezik, v katerem je fantazijsko ime

- 1.1. mednarodne besede, nezamejene s konkretnim jezikom: MOBILIS
COMMERCE, VITRUM CLASIC, CALCIT, PUBLICO
- 1.2. angleški: NEXT MOVE, AREA, HIS STORY, OPEN MIND, FUN ...
- 1.3. italijanski: FIDUCIA (tudi latinščina), CENTODUE, CAVALLINO
- 1.4. kitajski: FU HUA, SHI HU, ZHEIJANG, XIWANG (najverjetneje je uporabljen standardni pinjin prepis, ki je predviden tudi v slovenskem pravopisu)
- 1.5. slovenski: TOVARNA VIZIJ, NASVET, ČITANKE, KORAK, SIJAJ
- 1.6. nejasno: CUILEREE, MARGHERITES
- 1.7. ostali: PANTA RHEI (stara grščina), CONSILIUM (latinščina),
- 1.8. ime je popolnoma fantazijsko, ni vezano na jezik oziroma se jezika iz imena samega ne da razbrati: ANŽEX, YANNI, EUROFRUTAS, KRANTES.

2. Delitev glede na vezanost fantazijskega imena na podjetje oziroma njegovo dejavnost. Ločimo lahko med firmami,

- 2.1. ki s fantazijskim imenom navede svojo dejavnost,

-
- 2.1.1. vendar to naredijo v angleščini ali kakem drugem tujem jeziku: 'ITALIAN SHOES STUDIO, d.o.o., Proizvodnja obutve, Ljubljana', 'CONSULTING, d.d.', 'CONSILIUM d.o.o.',
 - 2.1.2. to naredijo v slovenščini: 'IMOVINA', 'NASVET',
 - 2.2. pri katerih je mogoče o dejavnosti sklepati iz fantazijskega imena,
 - 2.2.1. po obliki imena: 'FU HUA', 'SHI HU' kitajske restavracije,
 - 2.2.2. po vsebini imena: 'GRACE, italijanski čevlji, d.o.o.', 'VIŠINA, dela na višini d.o.o.'; 'ŽEJA, gostilna',
 - 2.2.3. kjer fantazijsko ime pove nekaj o podjetju, vendar ne o njegovi dejavnosti, oziroma je povezava med imenom in dejavnostjo znana le ustvarjalcem imena oziroma ustanoviteljem podjetja.
 - 2.2.4. kjer fantazijsko ime ne pove ničesar ne o dejavnosti ne o podjetju: 3 LINE, 'KAPITAN', 'UTRINEK'.

5. Varstvo jezika na primeru imen podjetij

Varstvo je, kot je bilo rečeno, sestavina načrtovanja. Načrtovanje implicira varstvo že s tem, ko izhaja iz določene zatečene oblike jezika. Je torej ne samo zaželeno, temveč tudi potrebno. Varstvo je kot posebna dejavnost najbolj široko znano v našem odnosu do okolja. Tu so metode varstva tudi najbolj dodelane. Načeloma bi lahko te metode prenesli tudi na varstvo jezika, vendar bi morali prej ugotoviti, ali je to zaradi predmetov varstva sploh izvedljivo, torej ali sta si jezik in okolje toliko podobna, da bi lahko metode varstva z enega prenesli na drugega. Jezik razumemo kot standardizirano različico jezika, ki se uporablja v javnih in formalnih vrstah sporazumevanja. Ocenjevali pa naj bi škodljivost in koristnost nestandardne prvine v okviru standardnega jezika. Jezik je tudi nekaj zelo osebnega in se ga ljudem v njihovi zasebni sferi ne da vsiljevati. To niti ne bi bilo preveč smiselno, ker tak jezik nima velikega vpliva na nikogar drugega oziroma vsaj načeloma ne vpliva na standardno različico.

Pri konkretnem primeru varovanja jezika z imeni podjetij je položaj sledeč: Z zakonom je bila določena norma, ki pomeni, da smejo biti firme oz. imena podjetij samo v slovenskem jeziku. Govor je seveda o tistem, kar povprečnemu Slovencu pomeni ime podjetja, in to je brez dvoma v jeziku zakona fantazijska sestavina firme. Norma je bila očitno postavljena z namenom varovanja jezika. Vendar tako, kot je bila postavljena, ko z absolutno prepovedjo določa vrsto imen, ko očitno nima pravega mehanizma za ugotavljanje škodljivosti, nenazadnje tudi koristnosti imen, pri varstvu gotovo ni najbolj uspešna. Odmik od norme, onesnaženje in potencialno škodljivost naj bi pomenila tuja imena podjetij. Škodljivost, ki so jo najverjetneje videli v tujih imenih, naj bi bila izmikanje javni rabi slovenščine, povečevanje tujega jezika in s tem slabljenje narodne zavesti ter posledična potencialna tajska odvisnost. Zakonodajalci so spregledali morebitno koristnost takšnih imen, saj že to, da jih nekateri skušajo registrirati, kaže na zaželjenost takih imen. Želje pa so navadno podprte s takšnimi ali drugačnimi razlogi, če to zapišemo še bolj neposredno, z njihovo funkcionalnostjo. Ime naj bi torej bilo, vsaj na načelni ravni, v neposredni zvezi z ekonomsko uspešnostjo podjetja. To pa je seveda razlog, ki ga ni mogoče spregledati, pa naj bomo še tako zavzeti za varstvo jezika. Pri imenih se srečujejo nasprotujoči si interesi. Povsod kjer obstaja nasprotje interesov, pa ignoriranje interesov ene strani gotovo ni najboljša rešitev, temveč je treba iskati možnosti, da se interesi uskladijo. Če ne gre drugače, pa je treba vendarle težiti k sporazumu, tako da so cilji varstva, ki so običajno splošni in širši družbeni cilji, ter cilji ekonomskega profita, ki so ožji podjetniški cilji, v največji možni meri hkrati uresničeni.

5.0.1. Anketa

Da bi ugotovil, ali so angleška imena lahko tudi upravičena, sem opravil krajšo anketo med podjetniki. Na 75 naslovov naključno izbranih podjetij je bil poslan vprašalnik z 11 vprašanji. Vrnilo ga je 25 podjetij, od katerih ima le eno več kot 10 zaposlenih. Vprašalnik je bil anonimen, anketa je razlikovala le med podjetji z angleškimi, podjetji z mednarodnimi in podjetji s slovenskimi imeni. Vzorec je seveda premajhen, da bi rezultati lahko pripeljali do kakršnihkoli trdnejših sklepov in ugotovitev, vseeno pa privede do določenih opažanj.

Ime podjetja po mnenju podjetnikov vpliva na uspešnost podjetja. To in še nekatere druge lastnosti imen so ocenjevali z lestvico od 1 do 5. Povprečna ocena pomembosti imena je bila 3,64. Zanimivo je, da največjo pomembnost (4,0) imenom pripisujejo podjetniki s firmo v angleškem jeziku, ki ne poslujejo s tujino. Med razlogi, ki so jih pripeljali do takega imena, je ta skupina v 7 od 8 primerov navedla pozitiven odziv, ki naj bi ga imelo angleško ime na domače potrošnike (ljudje spoštujejo blago tujega izvora, ljudje imajo raje tuja imena, to je moderno, prinaša boljše poslovne rezultate). Najnižjo oceno pomembnosti je imenu pričakovano pripisala skupina podjetnikov s firmami v slovenskem jeziku, ki poslujejo s tujino (2,0). Že dejstvo, da ima ime podjetja večjo pomembnost v očeh tistih, ki so se odločili svojemu podjetju dati tujejezično ime, kot v očeh podjetnikov s firmami v slovenskem jeziku, kaže na upravičenost angleških imen. Pomembnejše ko se nekomu zdi ime, več truda je pripravljen vložiti v njegovo izbiro; izbira sama pa bo gotovo tudi bolj premišljena. Med podjetji s tujejezičnimi imeni, ki poslujejo s tujino, so skoraj vsi kot razlog za tujejezično ime navedli lastno nastopanje na tujih trgih.

Najbolj je ime izpolnilo pričakovanja podjetnikov s slovenskim imenom podjetja in najmanj skupini z angleškimi imeni, ki ne posluje s tujino, kar bi lahko govorilo v prid slovenskim imenom podjetij. V luči ocene pomembnosti imen lahko ta rezultat interpretiramo tudi drugače. Podjetniki s slovenskimi imeni podjetij so zaradi prepričanja o njihovi nepomembnosti od firm tudi najmanj pričakovali, imena so zato tudi najlažje izpolnila njihova pričakovanja. Nasprotno so imeli tisti z angleškimi imeni pričakovanja najvišja, torej tudi najtežje izpolnljiva.

Pokazalo se je, da so podjetniki z angleškimi imeni podjetij še posebej prepričani v pomembnost imena. To bi že lahko bil dovoljšen razlog za sklepanje o upravičenosti angleških imen oziroma vsaj o njihovi funkcionalnosti, na obstoj koristnosti, ki jo prinašajo s seboj.

5.1. Mehanizem varstva

Mehanizem, ki bi ga lahko z varstva okolja prenesli na varstvo jezika, se imenuje presoja vplivov na okolje (v nadaljevanju PVO).

"Presoja vplivov na okolje je aktivnost, ki prepozna in napove vplive zakonodajnih predlogov, politik, programov, projektov in delovnih procedur na biogeofizikalno okolje, človekovo zdravje in dobro počutje in ki informacije o vplivih interpretira in posreduje." (Munn, 1975, 1) Presoja vplivov ne zmanjšuje pomena tehnoloških novosti, temveč ovrednoti njihove vplive in določi, katere kvalitete so uresničljive s kar najmanjšo škodo za družbo in okolje.

Razlikovati je treba naravne od človekovih sprememb okolja in tudi spremembe od vplivov; vplivi so posledice sprememb (angl. effect vs. impact). Nek vpliv je za določene ljudi lahko škodljiv in za druge koristen. Vpliv je vrednostna sodba o pomembnosti spremembe, ki jo je povzročil človek. Narava se neprestano spreminja, spremembe v njej so ciklične, prehodne ali neobrnljive. Naravne spremembe delujejo v daljšem časovnem obdobju kot človekove, npr. tektonske spremembe, ledene dobe. Človek je od nekdaj spreminjal naravne poti energije, poenostavljal ekosisteme, obhajal naravne procese, vse z namenom povečati proizvodnjo. Ker se narava, biofizikalno okolje, neprestano spreminja, je težko določiti, katere spremembe je povzročil človek in katere le narava. Če hočemo razumeti spremembe, ki jih je povzročil človek, moramo namreč tudi vedeti, kakšno bi bilo stanje okolja brez vpliva človeka. Da bi to izvedeli, moramo najprej natančno določiti stanje okolja in smernice spreminjanja, nato pa s pomočjo smernic iz stanja izračunati prihodnje stanje.

Vplivi razvoja na okolje še vedno lahko manj poslabšajo kvaliteto življenja kot revščina zaradi nerazvitosti skupnosti, ki v okolju živi. Zato se včasih, če razvoj pozdravi to slabo stanje, tolerira tudi degradacija okolja.

Velja pravilo, da se odločitve sprejemajo glede na povezavo stroški - dobiček pri okoljskih, ekonomskih in socialnih vplivih. Treba je kar se da dobro izrabititi okolje, ne da bi mu s tem škodovali.

PVO je urejen primer ugotavljanja pravilnosti oziroma kvalitete neke spremembe. PVO presodi vse možne spremembe in ugotovi, katera je najmanj škodljiva oziroma katera ima najboljše razmerje med koristjo in škodo, to priporoči načrtovanju v izbiro. Delo PVO, tj. izbira sprememb, ki se izvajajo z uradnimi postopki, je v naravi urejeno z naravno selekcijo. Tudi v naravi se z mutacijo pojavi mnogo možnih sprememb,

zares pa se zgodijo le nekatere. To naj bi bila neka težnja po konzervativnosti, ki je vrojena v človeka, tako v njegovo duševnost kot v naravo samo. Če je sprememba preveč čudna, pač ne uspe, ker je narava ne sprejme. Narava pa sprejme tiste spremembe, ki omogočajo boljšo prilagoditev. Tako tudi PVO zavrača spremembe, ki bi preveč spreminjale okolje, zaradi strahu pred morebitnimi težavami oziroma škodo, ki bi jo lahko sprememba povzročila.

Varstvo okolja je varstvo človekovih vrednot, varuje vse, kar človeku nekaj pomeni. Vrednote mu pomenijo tako nespremenljivost okolja, čistost okolja kakor tudi razvoj in boljše življenje, ki ga omogoča. Vsak poseg v okolje mora iti skozi proces ugotavljanja primernosti.

5.2. Puskus prenosa aparata

Ko skušamo aparat PVO prenesti na jezik, se postavi vrsta vprašanj. Ali je jezik primerljiv z okoljem v pogledu varovanja? Ali poznamo delovanje jezika in zakonitosti njegovega spreminjanja dovolj dobro, da bi lahko ta aparat uveljavili? Kakor je treba pri spremembah okolja razlikovati med naravnimi in človekovimi spremembami, bi bilo verjetno treba tudi pri jezikovnih spremembah razlikovati med naravnimi in človekovimi. Vendar ali sploh so katere od jezikovnih sprememb naravne oziroma drugačne od človekovih? Okolje je last vseh živih bitij, ki v njem živijo, ne le človeka. Podobno je tudi jezik last vseh govorcev oziroma vseh članov skupnosti, ki ga uporablja. Primerljivo je torej: okolje : človek \approx jezik : govorec določenega jezika.

Če rečemo, da je pri jeziku posameznik to, kar je za okolje človek, potem bi lahko trdili, da posameznik ne sme škodovati jeziku, kot človek ne sme škodovati okolju. Jezik obstaja tudi brez posameznika, tako kot lahko naravno okolje obstaja brez človeka. Narava živi spontano življenje in varstvo se trudi čim bolj zmanjšati človekov vpliv na naravno spontanost ob hkratnem upoštevanju človekovih interesov. Podobno živi tudi jezik od posameznika relativno neodvisno spontano življenje. Jezikovno varstvo bi se trudilo ohraniti spontanost in obstoj jezika, ob hkratnem upoštevanju posameznikovih interesov.

Zakaj bi varovali in varstveno načrtovali jezik, ki se že sam uravnava tudi? Stanje, ki bi ga samouravnava dosegla, ne bi bilo nujno takšno, kakršnega bi si govorci želeli, in ni nujno, da bi takšno stanje v vseh pogledih ustrezalo drugim merilom varstva. Morebitne spremembe bi škodovala celotni skupnosti govorcev, posamezniku, ki je spremembo vnesel, pa ravno toliko kot ostalim, s to razliko, da bi ta posameznik ne utrpel le škode, temveč tudi korist, zaradi katere je s spremembo sploh začel. Seveda se tu analogija podre. Pri varstvu okolja ne moremo zastopati interesov vseh sobivajočih v svojem okolju, ker jih ne poznamo. Pri jeziku pa lahko zastopamo interese vseh vpletenih, torej je tu varovanje še toliko lažje izvedljivo.

PVO razdeli motnje, ki naj bi jih morebitna sprememba povzročila, v več skupin: vizualne motnje, slušne motnje, motenje živali ... Tudi pri presoji vplivov na jezik (v nadaljevanju PVJ) bi bilo treba motnje razdeliti. Razlikujemo lahko jezikovne in družbene motnje. Med družbene motnje spadajo motnja nacionalne zavesti, motnja občutka solidarnosti, motnja razlikovalnosti jezika, motnja v drugih družbenih funkcijah jezika. Med jezikovne motnje pa spadajo motnja jezikovne strukture, motnja razumljivosti in motnja, ki predstavlja grožnjo obstoju jezika. Na eni strani bi bilo treba ugotoviti, kako nova jezikovna prvina vpliva na jezik in skupnost, na drugi pa, kako

vpliva na tistega, ki jo je prvi uporabil, kakšne koristi mu je prinesla. Za vsako spremembo je treba izračunati njen vpliv; vpliv na vse, kar nam znotraj jezika kaj pomeni, na vse stvari, za katere menimo, da jih jezik opravlja. Pomembnost vplivov je izračunana po našem vrednostnem sistemu, treba je le oboje dati na tehtnico in ugotoviti, kateri argument velja več.

Jezikovne spremembe, vsaj spremembe fonološke narave, naj bi potekale po Labovovih zakonih¹⁷. Najuglednejši posameznik, ali skupina, vodi jezikovne spremembe. Uveljavile in udejanile naj bi se le tiste spremembe, ki jih uprabljajo najuglednejši posamezniki. Potemtakem nima pravega smisla neuglednim posameznikom omejevati pravico rabe novih oziroma spremenjenih prvin, ker se te najverjetneje ne bodo prijele in tako ne bodo vplivale na jezik. Ravno zaradi takšnih načel spreminjanja morajo uradne inštitucije, ki ugled gotovo imajo, paziti na to, kaj počnejo z jezikom: konkretno na primer sodni register, ki mora biti pozoren na to, kakšna imena registrira.

Ravno tako kot se pri vsakem razvojnem načrtovanju sproži mehanizem PVO, bi lahko pri vsakem načrtovanju jezika sprožili mehanizem presoje vplivov na jezik. Del jezikovnega načrtovanja je prav gotovo tudi odločitev o obliki imen podjetij. PVJ bi tu lahko uporabili, ker se morajo podjetja registrirati. Vsako ime bi lahko bilo podvrženo tehtanju argumentov za in proti. Seveda postopek ne bi bil enako zamuden za vsa imena. Glavni problem pri imenih podjetij je dopustitev ali prepoved angleških oziroma tujih imen nasploh. Torej bi se tak mehanizem moral sprožiti le pri odklonih od norme, ki jih predstavljajo prijave tujih imen. Ugotovil bi, ali bi tuje ime prineslo podjetju toliko dobrega, na primer več prometa, da bi se lahko s tem povrnila škoda, ki bi jo jezik utrpel zaradi uporabe tujejezičnega imena.

Tudi imena so del jezika. Imena podjetij, še posebej potem, ko jih vidimo na vsakem koraku in slišimo vsepovsod, vplivajo tudi na druge dele jezika, ki ga govorimo, in na naša stališča do njega. Imena podjetij lahko postanejo obča imena, torej običajne vsakodneвне besede za poimenovanje določene vrste predmetov. Primeri takih besed so adidaske, superge, hilti, katerpiler, če omenim le nekatere. Imena, še posebej tuja, pa vplivajo tudi na status in položaj jezika, v katerem so napisana.

¹⁷ William Labov je v več knjigah in člankih opisal zakone delovanja glasovnih sprememb: recimo *The social motivation of a sound change* (1965), *On the mechanism of linguistic change* (1965) itd. Vsa Labovova dognanja so tu povzeta po Hock, 1991.

5.3. Kako bi PVJ delovala ob registraciji imen podjetij

Podjetje, ki bi se registriralo, bi moralo predložiti več različic imena. Za vsako od njih bi moralo podjetje napisati razloge, zakaj so si za ime izbrali ravno to besedo slovenskega ali neslovenskega izvora. Tako bi ob povsem tujem imenu lahko ocenili pomembnost imena za gospodarsko učinkovitost podjetja. Taka argumentacija imena bi npr. morala izhajati iz raziskav trga; tako bi se lahko pokazala dejanska ekonomska vrednost nekega imena proizvoda, podjetja ipd. Ta mehanizem bi omogočal, da izmed več imen izberemo tisto, ki bi najmanj prizadelo zahteve za ohranitev jezika in bi bilo hkrati kar se da gospodarsko učinkovito. Taka presoja bi omogočila oceno, kateri predlog najbolj ruši jezikovno strukturo, kakšna je njegova komunikacijska učinkovitost, distinktivnost jezika, neodvisnost od tujcev, pomenska in jezikovna ustreznost ... Odločitev o predlogu se mora opirati na presojo, ali dano ime prinese več slabega s svojo tujostjo kot dobrega s svojim blagozvočjem in potencialno ekonomsko uspešnostjo.

Varstvo jezika ne bi prepovedalo nedomačih imen. Prej nasprotno; če bi bila raba tujih imen primerno podkrepljena, ne bi bilo z njimi nič narobe. Gotovo bi tuja imena, z vidika večanja solidarnosti, nepovečevanja tujega, varstva pred jezikovno smrtjo in predvsem vzdrževanja ugleda jezika, predstavljala nezaželeno prvino. Še posebej, če bi ta imena v tujem jeziku imela konkreten pomen, vezan na dejavnost in podjetje samo. Tista z naključnim imenom, zares fantazijskim, ki nič ne pomeni ali pa ima pomen v kakem neobičajnem jeziku, za katerega povprečen državljan še slišal ni, oziroma katerih pomen je oddaljen od dejavnosti, ne škodujejo toliko slovenščini, konkretno njenemu ugledu, saj pred njo ne postavljajo nobenega drugega jezika. Gotovo predstavljajo večjo motnjo čisto angleška imena, kot so recimo Italian shoe studio, Drink, Cleanteam Taka imena sicer ne rušijo slovenščine in njene strukture, vendar po nepotrebnem vsiljujejo angleščino. Kitajska imena, Shi chu in podobno, nikomur ne pomenijo nič drugega kot to, da je to nekaj kitajskega oziroma daleč z vzhoda. Ta imena nosijo pomen le v obliki, so namreč brez težav prepoznana kot kitajska, ne pa tudi v svojem izvornem pomenu, ker pač tako rekoč nihče ne zna kitajsko. Angleška imena niso le prepoznana kot angleška, ampak so tudi razumljena v svojem izvornem pomenu. Lahko pa se tudi zgodi, da taka angleška imena niti ne bodo več spoznana kot angleška, ko bomo imeli angleščine že toliko v ušesih, kot smo imeli včasih srbohrvaščino, in bodo le razumljena, ne bomo pa se zaznali njihove tujosti. Motnjo jezikovnega sistema pa predstavljajo recimo imena, ki se zapisujejo z nam neznanimi črkami; predvsem motnjo sistema zapisa.

Firma je ime in vsako ime je znak, torej sestoji iz označevalca in označenca. Oboje naj bi bilo kot celota vezano na referenta. Vendar lastno ime ni običajen jezikovni znak, saj ni docela arbitrarno oziroma nemotivirano in ker lastna imena v našem pojmovnem sistemu nimajo označenca v enaki meri, kot ga imajo drugi jezikovni znaki. Pri imenih podjetij je takšno lastno ime fantazijska sestavina in ne obvezna sestavina, ki le napotuje na dejavnost podjetja. Kakor je bil zakon razumljen do sedaj razumljen, ko je imenu predpisoval le jezikovno podobo, je zanikal obstoj referenta imena. Ko bi ugotavljali primernost imen, bi pazili le na označevalni del imena in prav nič na označeni del, še toliko manj pa bi bili pozorni na referenta. To ni najboljše, ker gre vseeno za ime, ki ima svojo obliko, svojega označevalca in označenca, od katerega ga ne bi smeli ločiti. Tudi zato naj bi boljši način ugotavljanja primernosti imena vseboval še nek mehanizem ugotavljanja primernosti imena, torej v njegovi celovitosti, ne le v primernost označevalca. Vsako ime ima namreč svojo funkcijo: predstavlja podjetje oziroma ga nadomešča, zamenjuje. Ime mora biti označevalec podjetja, ki je pogosto v nekakšni zvezi s tem, kar ima v imenu, saj ga ime predstavlja.

6. Sklep

Zakon o gospodarskih družbah so zakonodajalci skušali narediti purističen, vendar je zakon, kakršnega imamo, popolnoma nepurističen. Purizem, ki so ga vnesli v zakon, se izgubi med členi, odstavki in pravnimi izrazi. Še manj puristična so gospodarska sodišča, kjer niti edinega nezaobitega purističnega določila zakona ne spoštujejo prav dosledno.

Purizem so vnesli v zakon, da bi ta varoval slovenščino. Vendar purizma nikakor ne smemo niti ne moremo enačiti z varstvom jezika. Purizem s svojo absolutno prepovedjo izkazuje primanjkljaj pravega varstvenega mehanizma, ki bi ugotavljal škodljivost oziroma koristnost sprejetja posameznih jezikovnih prvin. Purizem je fundamentalizem pri vprašanjih varstva in kot tak gotovo ni najboljša rešitev.

Ni vsak odmik od norme enakovreden ostalim, zaradi česar tudi ne bi bilo prav vse enako ostro prepovedati. Pri vsakem odmiku bi morali pretehtati razloge zanj in poskušati ugotoviti njegovo upravičenost, izračunati škodljivost odklona v vseh jezikovnih funkcijah ipd. Kako lahko jezikovnim funkcijam škodi neprimerno ime podjetja? Kakšno korist bi lahko imel predlagatelj od izvennormativnega imena? Jezik ima več funkcij, med katerimi je težko eno določiti kot pomembnejšo od ostalih. Jezik je človekovo glavno sredstvo sporazumevanja, po jeziku se družbene skupine razlikujejo med seboj. Jezik deluje na skupino solidarno navznoter in ločevalno navzven.

Tak mehanizem bi prav lahko bil pri varstvu okolja uveljavljena presoja vplivov na okolje. Dokončna izdelava takega mehanizma, ki bi se ga lahko tudi uporabljalo, presega okvir te naloge. Uporaba mehanizma presoje vplivov na jezik bi bila pri registraciji imen podjetij vsekakor možna. Na eni strani bi tak mehanizem bolje uresničil cilje, ki si jih zadaja purizem, na drugi strani pa bi tudi podjetnike prisilil v pazljivejše izbiranje imen za svoja podjetja, kar bi prav lahko povečalo tudi tržno uspešnost domačih podjetij, saj ime po mnenju podjetnikov vpliva na poslovanje podjetja.

Nosilci jezikovnih sprememb naj bi bili pri jeziku najuglednejši uporabniki jezika, zato bi bilo prav nadzirati ravno njih. Uporabnik jezika je tudi sodni register, ki ima zaradi svojega uradnega statusa tudi določen ugled. To je še en razlog več, da bi morali načela in mehanizme varstva uporabiti ravno pri registru, konkretno pri registraciji imen podjetij.

Literatura

- Annamalai, E.; The Linguistic and Social Dimensions of Purism, v The Politics of Language Purism, ed. Björn H. Jernudd; Michael J. Saphiro; Berlin, New York; Mouton De Gruyter; 1989, str. 225 - 231
- Dular, Janez; Za zakon o rabi slovenščine, Nova revija št. 185 (september 1997) Ampak; str. 34-35
- Faganel, Jože; Koliko nas jezik še določa kot narod, v Sodobnost, 1993, št. 3-4
- Gardner, R. C., Lambert, W. E.; Attitudes and Motivation in Second-Language Learning. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers, 1972
- Gerdener, Wilhelm; Der Purismus im Nynorsk, 1986; citirano v Thomas 1991
- Gložančev, Alenka; Enobesedna imena slovenskih podjetij; ZRC SAZU; Ljubljana, 1991
- Gložančev, Alenka; Imena podjetij in jezikovnokulturna politika; v Jezik in čas; Filozofska fakulteta, Ljubljana 1996, str 93 - 106
- Gradišnik, Janez; Za lepo domačo besedo, Založba Obzorja, Maribor, 1985
- Gradišnik, Janez; O problemih slovenščine v javni rabi; v Traditiones 23 / 1994
- Hakulinen, Lauri; The structure and development of the Finnish language, 1961; citirano v Thomas 1991
- Hale, Ken; On endangered languages and the importance of linguistic diversity, v Endangered Languages, uredili L. A. Grenoble in L. J. Whaley, Cambridge University Press, 1998, str. 192 - 216
- Haugen, Einar; The Scandinavian languages, 1976; citirano v Thomas 1991
- Henningsen, Manfred; The politics of Purity and Exclusion, v The Politics of Language Purism, ed. Björn H. Jernudd; Michael J. Saphiro; Berlin, New York; Mouton De Gruyter; 1989, str. 31 - 52
- Hock, Hans Henrich; Principles of Historical Linguistics, Mouton de Gruyter, Berlin, New York, 1991
- Ilešič, dr. Marko; Zakon o gospodarskih družbah s komentarjem; Ljubljana, 1993
- Jernudd, Björn H.; The Texture of Language Purism, v The Politics of Language Purism, ed. Björn H. Jernudd; Michael J. Saphiro; Berlin, New York; Mouton De Gruyter; 1989, str 1 - 20
- Jezikovno razsodišče: 1980-1982, uredil Janko Moder, Trst: Založništvo tržaškega tiska, Celovec: Drava, 1984
- Korošec, T.; Pet minut za boljši jezik, Ljubljana, 1972
- Kržišnik, Božena; Slovenščino v vse firme, v Delo , 6.5. 1993, str. 3
- Marušič, Franc in Žaucer, Rok; Slovenci in slovenščina v EU; objavljeno v Jezik za danes in jutri - Zbornik referatov na II. kongresu "JEZIK ZA DANES IN JUTRI", Ljubljana, oktober 1998; str 34 - 45.
- Mithun, Marianne; The significance of diversity in language endangerment and preservation, v Endangered Languages, uredili L. A. Grenoble in L. J. Whaley, Cambridge University Press, 1998, str 163 - 191
- Munn, R.E.; Environmental impact assessment, New York, Wiley, 1975

- Neustpný, J.V.; Language Purism as a Type of Language Correction, v *The Politics of Language Purism*, ed. Björn H. Jernudd; Michael J. Saphiro; Berlin, New York; Mouton De Gruyter; 1989, str. 211 - 223
- Novak, France; Slovenščina v gospodarstvu, *Gospodarski vestnik*, 8.11. 1968
- Orešnik, Janez; Dosledno: materinščina pri pouku, v *Sodobnost*, 1993, št. 3-4
- Orešnik, Janez; *Uradi za jezik v Skandinaviji*, SAZU, Ljubljana, 1995
- Paternu, Boris; Kopitar - Prešeren; v *J. Kopitar in njegova doba*; Filozofska fakulteta; Ljubljana 1996; str. 197 - 203
- Predlog zakona o gospodarskih družbah, *Skupščinski poročevalec*, Letnik XIX, št. 7, 19.4. 1993
- Pretnar, Bogi; Kolikor jezikov znaš, toliko veljaš - Naša anketa: Slovenci in tuji jeziki; Delo 25.1.1999; št. 19/XLI; str 9.
- Radovanović, Milorad; *Sociolingvistika*, Dnevnik, Novi Sad, 1986
- Samardžija, Marko; *Jezični purizam u NDH*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1993
- Saphiro, Michael J.; A Political Approach to Language Purism, v *The Politics of Language Purism*, ed. Björn H. Jernudd; Michael J. Saphiro; Berlin, New York; Mouton De Gruyter; 1989, str 21 - 29
- ŠUSS (F. Marušič, T. Marvin, T. Potrato, B. Romih, A. Saksida-Kavur, T. Verovnik, R. Žaucer, J. Železnikar) - *Študentska skrb za slovenščino, Vprašanja in odgovori*, 1998, dosegljivo: <http://www.kiss.uni-lj.si/suss/pvo/cudna.htm>
- Thomas, George; The Impact of Purism on the Development of the Slovene Standard Language; v *Slovenski jezik* 1/1997; str. 133 - 152
- Thomas, George; *Language Purism*; 1991 London ; New York : Longman.
- Toporišič, Jože; *Portreti, razgledi, presoje: k zgodovini slovenskega jezikoslovja ob 400-letnici Trubarjeve smrti*, Ljubljana, 1987; citirano v Thomas 1997
- Toporišič, Jože; *Enciklopedija slovenskega jezika*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1992
- Urbančič, Boris; *O jezikovni kulturi*, Delavska enotnost, Ljubljana 1972, 1987
- Uradni list Republike Slovenije, *Zakon o gospodarskih družbah*, 10.6. 1993, Ljubljana
- Veselič-Pajk; Zdenka, *Govorica in njeni gospodarji*, v *Problemi - razprave*, 4-6, 1982, Ljubljana
- Weinstein, Brian; Francophonie, v *The Politics of Language Purism*, ed. Björn H. Jernudd; Michael J. Saphiro; Berlin, New York; Mouton De Gruyter; 1989, str. 53 - 79
- Wexler, Paul N.; Diglossia, Language Standardization and Purism: Parameters for a Typology of Literary Languages, *Lingua* 27, 1971: 346-354, citirano v Weinstein 1989

Dodatek

Uporabljene in rabljane kratice

d.d.	delniška družba
d.n.o.	družba z neomejeno odgovornostjo
d.o.o.	družba z omejeno odgovornostjo
IO GO SZDL	Izvršni odbor Glavnega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije
IO SZDL	Izvršni odbor Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije
JR	Jezikovno razsodišče
k.d.	komanditna družba
NDH	Nezavisna država Hrvatska
PVJ	presoja vplivov na jezik
PVO	presoja vplivov na okolje
RK SZDL	Republiški komite Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije
RTV	radio-televizija
SHS	Srbov, Hrvatov in Slovencev
SZDL	Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije
ULRS	Uradni list Republike Slovenije
ZKS	Zveza komunistov Slovenije
ZOGD	Zakon o gospodarskih družbah

Zahvala

Zahvala gre vsem, ki so mi kakorkoli pomagali. Vsem sošolkam in sošolcem se zahvaljujem za nasvete, Blablajevcem za poučne debate, očetu za ideje in napotke, mami za jedi in napitke.

Zahvala tudi vsem, s katerimi se mi je uspelo v zadnjih dveh mesecih skregati in mi tega ne zamerijo, za njihovo potrpežljivost.

Vprašalnik

Spoštovani

V okviru študija splošnega jezikoslovja na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani opravljam raziskavo o umestnosti uporabe različnih oblik imen podjetij.

V prilogi prilagam kratek vprašalnik. Lepo vas prosim, da pri vsakem vprašanju obkrožite ustrezen odgovor ter vprašalnik pošljete v priloženi kuverti na napisan naslov. Vprašalnik je anonimen.

Za sodelovanje se vam lepo zahvaljujem.

- S čim se vaše podjetje ukvarja? proizvodnja trgovina turizem storitve
gostinstvo
- Kako veliko je vaše podjetje?
 - veliko (nad 100 zaposlenih)
 - srednje (od 10 do 100 zaposlenih)
 - majhno (do 10 zaposlenih)
- Koliko let že deluje vaše podjetje? _____
- Ali vaše podjetje posluje tudi s tujino?
da ne
- Na katerih tujih trgih je vaše podjetje najbolj dejavno?
 - nemško govoreča Evropa
 - angleško govoreči svet
 - Evropa romanskih jezikov
 - Evropa slovanskih jezikov
 - drugo _____
- Ocenite pomembnost vsake od naštetih lastnosti imena podjetja z ocenami od 1 do 5:

	sploh ni pomembno		izredno pomembno		
	1	2	3	4	5
- kratkost	1	2	3	4	5
- internacionalnost	1	2	3	4	5
- berljivost za tujce	1	2	3	4	5
- berljivost za slovence	1	2	3	4	5
- atraktivnost	1	2	3	4	5
- nenavadnost	1	2	3	4	5
- domačnost	1	2	3	4	5
- prisrčnost	1	2	3	4	5
- predstavitvenost (za dejavnost podjetja)	1	2	3	4	5
- lahka izgovorljivost	1	2	3	4	5
- enostavnost	1	2	3	4	5
- lahka zapomnljivost	1	2	3	4	5
- Kaj menite, kolikšen je vpliv imena podjetja na poslovno uspešnost podjetja?
 sploh ne vpliva ne vpliva vpliva malo vpliva zelo vpliva
- Kako ste izbrali ime vašega podjetja?
 - ime smo izbrali sami (ustanovitelji)
 - ime nam je izbrala agencija
 - drugo
- Zanima me, zakaj ste se odločili za takšno ime vašega podjetja.
 - ker prinaša boljše poslovne rezultate

- b) ker daje tuje ime vtis kvalitete spoštujejo blago tujega izvora
- c) ker imajo ljudje raje tuja imena
- d) ker poslujemo s tujino
- e) zaradi narodne zavesti
- f) ker je to moderno

10. Ali je izbrano ime izpolnilo vaša pričakovanja? docela deloma ni izpolnilo

11. Ocenite, koliko je ime podjetja pomembno za uspešnost različnih vrst podjetij.

	sploh ni pomembno		izredno pomembno		
- za trgovska podjetja (trgovine)	1	2	3	4	5
- za proizvodna podjetja (tovarne)	1	2	3	4	5
- za storitvena podjetja (obrt, svetovalnice ...)	1	2	3	4	5
- za gostinska podjetja (gostilne, restavracije ...)	1	2	3	4	5
- za turistična podjetja (potovalne agencije ...)	1	2	3	4	5